

KÕIGI MAADE PROLETAARLASED, ÜHINEGE!

**KARL MARX
FRIEDRICH ENGELS**

**KOMMUNISTLIKU
PARTEI MANIFEST**

TÕLKINUD
H. PÖÖGELMANN

„KÜLVAJA“
KIRJASTUS

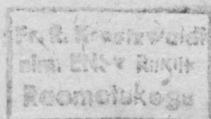
LENINGRAD
1933

Kõigi maade proletaarlased, ühinege!

Karl Marx ja Friedrich Engels

Kommunistliku partei manifest

Tõlkinud H. Pöögelmann

298.109

„Külvaja“ kirjastus
Leningrad
1933

M 369

~~ИЗДАНО~~
БИБЛИОТЕКА
АКАДЕМИИ ЛЕНИНСКИХ
УЧЕБНИКОВ
4/15
5313

~~БИБЛИОТЕКА
Академии Общества наук
при ЦН В. П. б)
Иностранный фонд
40 56382~~

Autorite eessõnad

I.

„Kommunistide liit“ — rahvusvaheline töölisteühing, mis selleaegsete olude juures, iseenesest mõista, ainult salajane võis olla — tegi oma kongressil, mis novembrikuul 1847. Londonis ära peeti, allakirjutajatele ülesandeks avaldamiseks määratud täielikku teoreetilist ja praktilist parteiprogrammi kokku seada. Nii sündis alamaljargnev manifest, mille käsikiri mõni nädal enne (1848. a.) veebruarirevolutsiooni Londonisse trükki läks. Esialgul ilmus ta saksa keeles ja on selles keeles siamaani Saksamaal, Inglismaal ja Ameerikas vähemalt kaheteistkümnes eritrükkis välja antud. Inglise keeles ilmus ta esimest korda 1850. a. Londonis, ajakirjas „Red Republican“, miss Helen Macfarlane'i tõlkes, ja 1871. a. Ameerikas, vähemalt kolmes eritõlkes. Prantsuse keeles ilmus ta esiti Pariisis, vähe aega enne 1848. a. juunirevolutsiooni, ja nüüd hiljuti New-Yorgi ajalehes „Le Socialiste“. Üks uus tõlge on teoksil. Poola tõlkes ilmus ta Londonis vähe aega pärast esimese saksakeelse väljaande ilmumist. Vene keeles — Genfis, kuuekümnendatel aastatel. Ka daani keele tõlgitigi ta varsti pärast esialgset ilmumist.

Kui väga olud viimase kahekümneviie aasta vältel ka on muutunud — selles manifestis ettetoodud üldised põhimõtted on, kui üldiselt võtta, ka tänapäev veel täiesti õiged. Üksikasju tuleks siin ja seal parandada. Nende põhimõtete tegelik tarvitamine oleneb, nagu manifest ise seletab, igalpool ja alati oletsevatest ajaloolikkudest tingimustest, ja sellepärast ei tule mingit iseäralikku rõhku panna nende revolutsioonilikkude samumude peale, mida II jao lõpul soovitatakse. Seda osa tuleks tänapäev mitmetpidi muuta. Suurtööstuse määratu edu viimase kahekümneviie aasta sees ja selle kaasas töölisteklassi parteiorganisatsioonide kasvamist, kui ka tegelikku kogemust, mida esiteks veebruarirevolutsioon (1848. a. — tlk.) ja veel palju suuremal määral Pariisi Kommuun andis, kus proletariaat esimest korda kaks kuud aega poliitilist võimu oma käes hoidis, — kõike seda tähele pannes on see tegelik programm tänapäev paiguti vananenud. Nimelt on Pariisi Kommuunveenvalt näidanud, et „töölisteklass valmis riigimasinat mitte lihtsalt oma kätte võtta ja oma eesmärkide saavutamiseks tegevusse panna ei või“. (Vaata: „Kodusõda Prantsusmaal, Rahvusvahelise Töölisteühingu ülemmõukogu läkitus“, saksakeelne väljaanne, lhk. 19, kus seda mõtet laiemalt käsitatakse.) Pealeselle on iseenesest mõista,

et sotsialistliku kirjanduse arvustus praeguse aja kohta täielik ei ole, sest et see ainult 1847. aastani ulatab; niisamuti ka, et märkmed kommunistide seisukoha suhtes mitmesuguste opositsiooni- (vastasrinna-) parteide vastu (IV jagu) — kuigi nad oma põhijoones veel tänapäevgi õiged on — oma teostamiseks praegusel ajal üksikasjades juba sellepärast vananenud on, et poliitiline seisukord täielikult on muutunud ja ajaloolik arenemiskäik suurema osa seal loetletud parteisid maailmast ära on koristanud.

Kuid — Manifest on ajaloolik dokument, mille juures meie endil mitte õigust ei arva olevat parandust enam ette võtta. Mõne edaspidise väljaande juures ilmub ehk vast sissejuhatus, mis vahet 1847. aastast kuni siamaani täidab; käesolev väljaanne tuli meil liig ootamatult, nii et meil selleks aega ei jatkunud.

Londonis, 24. juunil 1872.

Friedrich Engels.
Karl Marx.

II.

Käesoleva väljaande eessõnale pean ma, kahjuks, üksinda alla kirjutama. Marx, see mees, kellele terve Euroopa ja Ameerika töölisteklass enam võlgneb kui ühelegi teisele, — Marx puhkab Highgate'i kalmistul¹⁾ ja tema kalmul kasvab juba esimene haljas rohi. Pärast tema surma ei või Manifesti ümbertöötamisest või täiendamisest hoopiski enam juttu olla. Seda enam tarvilikuks pean ma siin veel kord rõhukalt järgmist kinnitada.

Manifestist läbikäiv põhimõte: et majanduslik valmistus ja sellest igal teataval ajajärgul paratamata järgnev ühiskondlik kihtidesse jagunemine on aluspõhjaks antud ajajärgu poliitilisele ja intellektuaalsele (vajalisele) ajaloole; et sedamööda (pealessele kui alg-aja maaühisomandus kadus) terve ajalugu klassivõitluste ajalugu on olnud, võitlusterida kurnatavate ja kurnajate, valitsetavate ja valitsevate klasside vahel ühiskondliku arengu mitmesugustel astmetel; et see võitlus nüüd aga sellele astmele on jõudnud, kus kurnatud ja rõhutud klass (proletariaat, töölisteklass) ennast oma kurnavast ja rõhuvast klassist (burhu-aasiast, kodanlusest) muidu vabastada ei saa, kui et ta ühtaegu terve ühiskonna jäädavalt kurnamisest, rõhumisest ja klassivõitlusest vabastab — see põhimõte on ainuüksi ja täielikult Marxi oma *).

Ma olen seda juba sagedasti ütelnud, kuid otse nüüd on tarvis, et see ka Manifesti enese ees seisaks.

Londonis, 28. juunil 1883.

F. Engels.

*) „Sellele mõttele“, ütlen ma Manifesti ingliskeelse tõlke eessõnas, „mis minu arvates ajalooteaduse edule niisamasuguse aluse peab pänema, nagu seda Darwini õpetus loodusteadusele pani — sellele mõttele olime meie

III.

Sestsaadik, kui eelolevad read kirjutatud, on tarve tekkinud Manifesti saksa keeles uuesti välja anda, ja pealegi on Manifesti enesega ühte-teist juhtunud, mida siin nimetada tuleb.

Vene keeles ilmus — Veera Sassulitsi tõlkes — Genfis 1882. a. teine väljaanne; eessõna sellele kirjutasime meie Marxiga *). Kahjuks on mul selle saksakeelne alguskiri kadunud, nii et ma vene keelest tagasi tõlkima pean, mislābi töö muidugi mitte ei võida. See eessõna on järgmine **):

„Kommunistliku partei manifesti esimene venekeelne väljaanne ilmus Bakunini tõlkes 60-date aastate algul ***) „Kolo-kol'i“ trükikojas. Sel ajal oli selle kirjatöö venekeelne tõlge Lääne-Euroopale ainult nagu kirjanduslik haruld. Nüüd ei oleks niisugune vaade mitte enam võimalik. Kui kitsas tööliste-liikumise ulatusepiirkond manifesti esialgse avaldamise ajal (1848. a.) oli, näitab kõige selgemini viimane peatükk: „Kommunistide suhtumine mitmesugustesse opositsiooniparteidesse“. Siin puuduvad kõigepealt Venemaa ja Põhja-Ameerika Ühendriigid. See oli aeg, mil Venemaa kogu Euroopa tagurluse viimaseks suureks tagavaraväeks oli ja kus Ühendriikidesse väljārändamine Euroopa proletariaadi ülearused jõud ära neelas. Need mõlemad maad muretsesid Euroopale tooraineid ja olid ühtaegu ta tööstusesaadustele turuks. Mõlemad paistsid selkombel ühte- või teistviisi Euroopa ühiskondliku korra alustoad olevat.

„Kuidas see nüüd kõik on muutunud! Just Euroopa väljārändamine tegi Põhja-Ameerika põllutöö määratu edu võimalikuks, ja oma võistlusega on see nüüd Euroopa suur- kui ka väikemaaomandust sügavama põhjani vapustanud. Ühtaegu andis see Ühendriikidele võimaluse oma rikkalikkude tööstuslikkude abiallikate eksploateerimise kallale asuda, ja pealegi niisuguse jõuga ja niisugusel avarusel, et see lühikese ajaga Lääne-Euroopa tööstuslikule ainuvalitsusele lõpu peab tegema.

mõlemad juba mõnda aastat enne 1845. a. pikkamisi lähenenud. Kui kaugelt mina iseseisvalt selles olin edasi jõudnud, näitab minu kirjatöö: „Töötava klassi seisukord Inglismaal“. Kui ma aga Marxiga 1845. a. kevadel Brüsselis jälle kokku sain, oli temal see valmilt välja töötatud, ja ta pani selle mulle ette peaaegu niisama selgetes sõnades, nagu ma seda ülemal olen kokku võtnud.“

*) Marx, Engelsi ja Lentini instituudi väljaande (1926. a.) eessõnas õiendatakse seda tõendust, et teise venekeelse tõlke tegija mitte V. Sassulits ei olnud, vaid G. Plehanov. Marx ja Engels kirjutasid selle eessõna 1881. a., mõni kuu peale Aleksander II tapmist. Tõlk.

**) Eestikeelses tõlkes on Engelsi alg tõlke juures ka venekeelset teksti silmas peetud. Tõlk.

***) Bakunini venekeelne tõlge ilmus 1870. a. Tõlk.

Need mõlemad asjaolud mõjuvad revolutsioonilikult ka Ameerikale. Isetöötavate farmerite väike- ja kesk-maaomandus, see kogu poliitilise korra aluspõhi Ameerikas, jääb hiiglafarmidega võisteldes ikka enam ja enam alla, kuna tööstuse-ringkondades muinasjutuliku kapitalidekoondumise kõrval esimest korda arvurikas töölisteklass välja areneb.

„Vaatame Venemaad. Lääne-Euroopa revolutsiooni ajal, 1848. ja 49. a., ei pidanud mitte ainult Euroopa valitsejad, vaid ka Euroopa kodanlus Venemaa vaheleastumist ainukeseks päästmiseks proletariaadi eest, kes sel ajal oma jõudu alles märkama hakkas. Nad kuulutasid tsaari Euroopa tagurluse peaks. Nüüd istub ta revolutsiooni sõjavangina Gätshinas, ja Venemaa seisab Euroopa revolutsiooniliku liikumise eesrinnas 2).

„Kommunistliku manifesti ülesandeks oli praeguse kodanliku omanduse (eraomanduse — tlk.) paratamata liginevat laostumist kuulutada. Venemaal aga näeme meie, et palavikuliselt areneva kapitalistliku korra ja alles väljakujunemisel oleva kodanliku maaomanduse kõrval suurem osa maad talupoegade kogukondlikuks ühisomanduseks on.

„Nüüd tõuseb küsimus: kas võib vene külakogukond, see esialgse maaühisomanduse vorm — olgugi, et ta väga pudenud on — otsekohe kõrgemasse, kommunistlikku, maaomanduse vormi üle minna, või peab ta kõik selle lagunemiskäigu läbi tegema, mida meile ajaloolik areng Läänes näitab?

„Ainuke võimalik vastus selle küsimuse peale on käesoleval ajal järgmine: Kui Venemaa revolutsioon märgutäheks on töölisterevolutsioonile Lääne-Euroopas, nii et nad üksteist täiendavad, siis võib Venemaa praegune ühismaaomandus kommunistliku arengu lähtepunktiks saada.

„Londonis, 21. jaanuaril 1882.“

Umbes samal ajal ilmus Genfis uus poolakeelne tõlge: *Manifest kommunistyczny*.

Peale seda on uus daanikeelne tõlge ilmunud, kirjastuse kogus: „*Socialdemokratisk Bibliothek, Kjöbenhavn, 1885.*“ Kahjuks ei ole see mitte päris täielik: mõned olulikud kohad, mis tõlkijale nähtavasti raskust sünnitasid, on välja jäetud, ja ka muidu võib siin ja seal tõttamise jälgi märgata, mis seda rohkem pahandavad, et, töö järele otsustades, tõlkija vähe suurema hoolsuse juures väga häid tagajärgi loota oleks võinud.

1886. a. ilmus ajakirjas „*Le Socialiste*“ uus prantsuskeelne tõlge — senini ilmunutest kõige parem.

Selle tõlke järele ilmus samal aastal, esiti Madridi ajalehes „*El Socialista*“ ja hiljem äratrükis hispaaniakeelne tõlge: *Manifiesto del Partido Comunista por Carlos Marx y F. Engels. Madrid. Administracion de El Socialistica, Hernan Cortes 8.*

Haruldina võiks veel nimetada, et 1887. a. ühele Konstantinoopoli kirjastajale ka armeeniakeelset tõlget trükkimiseks pakuti; kuid sel heal mehel ei olnud julgust midagi ära trükkida, mille peal Marxi nimi seisis, ja ta arvas, et tõlkija parem ennast kirjatöö loojaks võiks nimetada, millega see muidugi nõus ei olnud.

Selle järel, kui Inglismaal kord ühest, kord teisest enamvähem ebatäpsest Ameerika tõlkest mitmel korral järeltrükkisid oli tehtud, ilmus viimaks, 1882. a., alguskirja järele õige tõlge. See on minu sõbra Samuel Moore tehtud ja enne trükkimist veel kord koos meie mõlema poolt läbi vaadatud. Ta pealkiri on: *Manifest of the Communist Party, by Karl Marx and Frederick Engels. Authorized English translation, edited and annotated by Frederick Engels, 1888. London, William Reeves, 185, Fleet St. E. C.* Mõned märkused sellest väljaandest olen ma ka käesolevasse väljaandesse mahutanud.

Manifestil on oma ise elukäik olnud. Kuna teda ta ilmumise silmapilgul teadustiku sotsialismi selleaegne veel väiksearvuline eelvägi vaimustatult tervitas (nagu esimeses eessõnas ülesloetud tõlked näitavad), rõhus Pariisi tööliste mahasurumisega, juunikuul 1848, alanud reaktsioon ta varsti tahaseina, kuni ta viimaks, Kölni kommunistide süüdimõistmisega, novembrikuul 1852, „seaduse nimel“ vande alla pandi. Sellega, kui veebruarirevolutsioonis alanud töolisteliikumine avaliku elu näitelavalt kadus, vajus ka Manifest tahaplaanile.

Kui Euroopa töölisteklass jälle küllalt jõudu oli kogunud, et valitsevate klasside võimu vastu uut tormijooksu ette võtta tekkis Rahvusvaheline Töölisteühing (Internatsionaal). Selle eesmärgiks oli kogu võitlusevõimelist töolisteväge Euroopas ja Ameerikas üheks suureks sõjaväeks kokku sulatada. Ta ei võinud sellepärast mitte neid põhimõtteid, mis Manifestis üles seatud, omale aluseks, lähtepunktiks võtta. Tal pidi programm olema, mis inglise-trade unionidele (ametühingutele), Proudhoni jüngritele Prantsusmaalt, Belgiast, Itaaliast ja Hispaaniast, ja Lassalle *) järelkäijatele Saksamaalt ukсед lahti jättis.

Selle programmi — Internatsionaali põhikirja seletava ja põhjendava osa — seadis Marx niisuguse meisterliku osavusega kokku, mida isegi Bakunin ja anarhistid kiites tunnistasid. Manifestis ülesseatud põhimõtete lõpuliku võidu tagatiseks pidas Marx ainuüksi töolisteklassi vaimlist arenemist, mis ühisest tegevusest

*) Isiklikult meie vastu tunnistas Lassalle ennast alati Marxi „õpilaseks“ ja seisis niisugusena, iseenesest mõista, Manifesti alusel. Iseasi oli aga nende tema järelkäijatega, kes tema õpetustest ainult riikliku laenuga asutatavate valmistamisühisuste aate omaks võtsid ja terve töolisteklassi ainult riigijärgi pooldajateks ja omaabi pooldajateks jaotasid.

ja mõtetevahetusest tingimata pidi järgnema. Sündmused ja vaheldused kapitali vastu võitlemise käigus — seejuures kaotused veel suuremal määral kui võidud — pidid võitlejatele tingimata selgeks tegema, et nende senised kõigeväelised arstirohud ja abinõud ometi täiesti võimetud olid, ja nende päid vastuvõtlikumaks tegema töolistevabastamise tõelikkude tingimuste põhjalikuks arusaamiseks. Ja Marxil oli õigus. 1874. a., Internatsionaali lõpetamise juures, oli töolisteklass hoopis teistsugune, kui ta oli 1864. a., selle ühingu asutamise ajal. Proudhoni õpetus romaanimaadel ja Lassalle õpetuse iseäraldused Saksamaal olid välja suremas, ja isegi selleaegsed puruvanameelsed inglise trade unionid liginesid pikkamisi sellele punktile, kus nende kongressi president Swansea's 1887. a. kongressi nimel võis ütelda: „Mannermaa sotsialism ei ole meile nüüd enam hirmus.“ Euroopa mandri sotsialism oli aga 1887. a. juba peaaegu ainult see õpetus, mida Manifest kuulutab. Nii peegeldab Manifesti ajalugu meile teatava mõõduni uuema töolisteliikumise ajalugu 1848. aastast alates. Praegusel ajal on ta kahtlemata kõige enam levinud, kõige rahvusvahelisem töö terves sotsialistlikus kirjanduses, miljonite tööliste ühine programm kõigil maadel, Siberist kuni Kaliforniani.

Ja siiski — kui ta ilmus, ei oleks meile teda mitte julenud *sotsialistlikuks* manifestiks nimetada. Sotsialistide nime all tunti 1847. a. kahte seltsi inimesi. Esiteks mitmesuguste utoopilikkude süsteemide järelkäijaid Inglismaal ja Fourier' (l.: Furjee — tlk.) pooldajaid Prantsusmaal, kes siin kui seal juba sel ajal pikkamisi väljasurevateks kildkondadeks kokku olid kuivanud. Teiseks — igat võimalikku sorti sotsiaalseid sortsimoore, kes oma mitmesuguste „üheksa-tõve-vastaste“ rohtudega ja mitmetaoliste paikamistöodega ühiskondlikke viletsusi kõrvaldada tahtsid, ilma et kapitali ja kasuvõtmise külge oleksid puudutanud. Ühel kui teisel juhtumil olid need inimesed, kes väljaspool töolisteliikumist seisid ja ennem küll „haritud“ klassidelt toetust otsisid. Selle vastu nimetas ennast see osa töölisi, kes kindlale arusaamisele oli jõudnud, et poliitilisest pöörast üksi veel mitte küllalt ei ole, ja sellepärast ühiskonna põhjalikku ümberloomist nõudis, see nimetas ennast sel ajal *kommunistlikuks*. See oli alles vaid suurest laastust lõõdud, loomusunnilik, mõnikord vähe tooreski kommunism; kuid ta oli siiski tugev küllalt kahte utoopiliku kommunismi süsteemi ellu kutsuma — Prantsusmaal Cabet' (l.: Kabee) „ikarismi“ ja Saksamaal Weitlingu oma. Sotsialism tähendas 1847. a. kodanlikku liikumist, kommunism — töolisteliikumist. Sotsialism passis — vähemalt Euroopa mandril — igasse toredasse saali, kommunism oli selle otsene vastand. Ja et meile juba sel ajal kindlasti sel vaate-

punktil seisime, et „töölise väbastamine töölise endi asi peab olema“, siis ei võinud meie silmapilkugi kahevahel olla, kummat nimetust valida. Ja ka hiljem ei ole meil kordagi mõttesse tulnud sellest nimetusest lahti ütelda.

„Kõigi maade proletaarlased, ühinege!“ Ainult vähe häáli vastas meile, kui meie need sõnad maailma hüüdsime — 42 aasta eest, otse enne Pariisi esimest revolutsiooni, kus töölisteklass oma iseseisvate nõudmistega välja astus. Aga 28. septembril 1864. a. ühinesid Lääne-Euroopa maade enamiku töölised auväärt mälestusega Rahvusvahelisse Töölisteühingusse. Internatsionaal ise elas küll ainult 9 aastat. Aga et see kõigi maade töölise igavene liit, mis ta loonud, tänini elab ja tugevam on kui iialgi enne, sellest annab just tänane päev kõige paremat tunnistust. Sest täna, mil ma neid ridu kirjutan, peab Euroopa ja Ameerika proletariaat ülevaatust oma esimest korda väljakuutsutud vägedele, mis sõjavalmis seisavad ühise väena, ühe lipu all ja ühe ligema eesmärgiga: juba Internatsionaali Genfi kongressil 1866. ja nüüd Pariisi töölise kongressil 1889. uuesti väljakuulutatud nõudmisega: kaheksatunnine tööpäev seaduslikult maksma panna. Ja tänase päeva vaatemäng avab kõigi maade kapitalistide ja maaomanikkude silmad selle kohta, et täna kõigi maade töölised tõelikult on ühinenud.

Seisaks ometi Marx veel tänapäev minu kõrval, et seda oma silmaga näha!

Londonis, 1. mail 1890.

F. Engels.

Eessõna poolakeelsele väljaandele

See asjaolu, et vaja oli „Kommunistlikku Manifesti“ uuest välja anda, kutsub mitmesuguseid mõtteid esile.

Kõigepealt tuleb märkida, et Manifest viimasel ajal teatud määral Euroopa suurtööstuse arengu mõõdupuuks on kujunenud. Sedamööda kuidas antud maal suurtööstus areneb, tugevneb ta töölise hulgas püüe endi, kui töölisteklassi, seisukohta omanikkudeklassi suhtes välja selgitada; kasvab sotsialistlik liikumine töölise keskel, ja suureneb nõudmine Manifesti järele. Selkombel võib antud rahvuslikus keeles levitatud Manifesti eksemplaride arvu järele üsna ligilähedase täpsusega kindlaks määrata mitte ainult antud maa töölisteliikumise seisukorra, vaid ka suurtööstuse arengu järje.

Nii näitab ka Manifesti uus poolakeelne väljaanne poola tööstuse alalisele kasvule. Et see kasv aga kümne aasta vältel, mis viimase väljaande ilmumisest möödunud, tõepoolest

aset on leidnud, selle kohta ei ole vähemutki kahtlust. Poolamaa on Vene riigi suurtööstuse piirkonnaks muutunud.

Kuna vene suurtööstus paiklikult laiali on pillatud — osa Soome lahe ääres, osa keskkubermangudes (Moskva ja Vladimir), osa aga Musta ja Aasovi mere kallastel, — on poola tööstus võrdlemisikitsale maaalale koondatud, kõigi seesuguse koondumise heade ja pahade tagajärgedega. Esimesed on vene vabrikantidele väga hästi teada, kes sellest hoolimata, et nad kõiki poolakaid palavalt venestada ihkavad, — Poolamaa vastu kaitsetolle nõuavad. Pahad tagajärjed — nii poola vabrikantidele kui vene valitsusele — tulevad nähtavale sotsialistlikkude ideede kiires levinemises poola tööliste keskel ja Manifesti järele nõudmise alalises kasvamises.

Kuid poola tööstuse kiire areng, mis selle tööstuse vene tööstusest peajao kõrgemale on tõstnud, annab omakorda uue tõenduse poola rahva põhjatust energiast ja on tagatiseks tulevasele rahvuslikule uuestisünnile. Sõltumatu, tugeva Poolamaa uuestisünd on aga asi, mis mitte ainult poolakatele tähtis pole, vaid meile kõigile. Euroopa rahvaste tihe rahvusvaheline koostöö on ainult siis võimalik, kui iga rahvas kodus oma täielik peremees on. 1848. a. revolutsioon, mis proletaarsed võitlejad proletariaadi lipu all kodanlusele fulisest tuhast kartuleid välja noppima viis, lõi samal ajal oma testamendi täitjate — Napoleoni ja Bismarcki — kätega Itaalia, Saksamaa ja Ungari iseseisvuse; Poolamaa aga, kes 1791. aastast saadik revolutsiooni heaks rohkem on teinud kui need kolm maad kokku, jäeti 1863. a., kui kümned korrad tugevam Venemaa ta purustas, iseenda hooleks.

Schljähta (mõisnikuseisus) ei suutnud iseseisvust ei hoida ega kätte võita; kodanlusele aga pakub see iga päevaga vähem huvi. Iseseisvuse võib kätte võita ainult noor poola proletariaat, kelle käes ta saatus julge on. Sellepärast on Lääne-Euroopa tööline Poola vabastamisest samavõrd huvitatud kui poola tööline.

Londonis, 10. veebruaril 1892.

F. Engels.

Eessõna itaaliakeelsele väljaandele

„Kommunistliku partei manifesti“ avaldamine sattus kokku, kui nii ütelda võib, 18. märtsi päevaga, Milano ja Berliini revolutsiooni päevaga, mil sündis kahe rahva ülestõus, kellest üks seisis Euroopa mandri keskel, teine Vahemere maade keskel, — kahe rahva, keda sinnamaani kodusõjad ja sisemised tülid olid lõhestanud ja kes sellepärast võõraste valitsuse alla sattu-

sid. Kui Itaalia allus Austria keisrile, siis sattus Saksamaa Venemaa tsaari vähemalt sama mõjuva, olgugi kaudsema, ikke alla. 18. märtsi revolutsioon vabastas Itaalia ja Saksamaa sellest häbist, ja kui need kaks suurt rahvust 1848-st kuni 1871. aastani uuesti ühinenult jalule tõusid ja teatud määral „enda juurde tagasi pöörasid“, siis sündis see, nagu Karl Marx ütles, sellepärast, et needsamad inimesed, kes 1848. aasta revolutsiooni maha surusid, vastu nende oma tahtmist revolutsiooni testamenti täitsid.

Kõikjal tegi seda revolutsiooni töölisteklass; nimelt tema ehitas barrikaade ja ohverdas oma elu. Ainult Pariisi töölistel oli, kui nad valitsuse kukutasid, kindel eesmärk ka kogu kodanlikku korda kukutada. Aga kuigi nad seda saatuslikku vastolu tundsid, mis nende endi klassi ja kodanluse vahel valitses, ei olnud ometi veel ei maa majanduslik edu, ega prantsuse tööliste hulkade vaimline areng sellele astmele jõudnud, kus sotsiaalne pööre võimalik oleks olnud. Sellepärast langes revolutsiooni vili kõige lõpuks kapitalistideklassile osaks. Teistel maadel aga: Itaalias, Austrias, Saksamaal, aitasid töölistes algusest saadik vaid kodanlusel võimu võtta. Kuid igal maal on kodanluse valitsus võimalik ainult rahvusliku iseseisvuse juures. Nii pidi 1848. a. revolutsioon rahvuste ühinemise ja iseseisvuse kaasa tooma, kus neil seda sinnamaani veel ei olnud: Itaalias, Saksamaal, Ungaris. Poolamaa tuleb neile omal ajal järele.

Kui 1848. aasta revolutsioon, järelikult, sotsialistlik ei olnud, siis tasandas ta sellele teed, valmistas talle pinda. Tugeva tõuke mõjul, mis see revolutsioon kõigil maadel suurtööstuse arendamiseks andis, on kodanlik ühiskond viimase 45 aasta kestel rohkearvulise, kindlasti liitunud ja tugeva proletariaadi loonud ja selkombel — Manifesti ütlust tarvitades — oma enese hauakaevajad üles kasvatanud. Kui iga rahvus omaette iseseisvaks ei ole saanud ja ühinenud, ei ole võimalik, et toimuks proletariaadi rahvusvaheline ühinemine, ega rahulik ja teadlik koostöö nende rahvuste vahel ühiste eesmärkide poole. Katsege, kui suudate, kujutleda itaalia, ungari, saksa, poola, vene tööliste üldiseid rahvusvahelisi väljaastumisi poliitilistes tingimustes, mis enne 1848. aastat valitsesid!

Nii ei löödud 1848. aasta lahinguid mitte asjata, ja samati asjata ei ole möödunud need 45 aastat, mis meid sellest revolutsioonilikust ajajärgust lahutavad. Ta vili hakkab valmima, ja kõik, mis ma soovin, oleks see, et selle itaaliakeelse tõlke avaldamine itaalia proletariaadi võidu heaks ennustuseks oleks, nagu algustöö ilmumine rahvusvahelist revolutsiooni ette kuulutas.

Manifest annab täieliku tunnustuse teenustele, mis kapitalismil minevikus on olnud. Esimene kapitalistlik maa (rahvus) oli Itaalia. Feodaalse keskaja loojenemist ja praegusaja kapitalistliku ajajärgu koitu märgib hiigelkuju. See on itaallane, — see on Dante, ühtaegu keskaja viimne ja uueaja esimene luuletaja. Ka nüüd, nagu 1300. aastal, hakkab välja kujunema uus ajaloolik ajajärk. Kas annab Itaalia uue Dante, kes selle uue, proletaarse ajajärgu sünnitunni jäädvustab?

Londonis, 1. veebruaril 1893.

F. Engels.

Kommunistliku partei manifest

Viirastusetont hulgab Euroopas ringi — kommunismi-viirastus. Kõik vana Euroopa võimud — paavst ja tsaar, Metternich ja Guizot³⁾, prantsuse käremeelsed ja saksa politseinikud — on selle viirastuse vastu pühale klaperjahile ühinenud.

Kus leiate teie ühe vastasrinna-partei, keda ta valitsevad vastased mitte ei oleks kommunistlikuks tembeldanud; kus leiate teie vastasrinna-partei, kes kaugemale minevatele vastasrinna tegelastele ja oma tagurlikele vastastele sedasama kommunismi häbistavat etteheidet tagasi ei oleks virutanud?

Sellest tõsiasiast võib kahte järeldada:

Esiteks tunnistavad juba kõik Euroopa valitsevad võimud kommunismi võimuks.

Teiseks on viimane aeg selleks, et kommunistid oma ilma-vaated, oma eesmärgid, oma sihid avalikult terve ilma ette kannaksid ja kommunismi-viirastuse muinasjutu vastu partei enese manifesti üles seaksid.

Sel otstarbel on mitmest rahvusest kommunistid Londonisse kokku kogunud ja järgneva manifesti kokku seadnud, mis inglise, prantsuse, saksa, itaalia, vlaami keeles avaldatakse.

I.

Kodanlased ja proletaarlased *)

Terve senise ühiskonna ajalugu **) on klasside võitluse ajalugu.

Vabatmees ja ori, patriits ja plebei ***) , mõisnik ja päripõlve talupoeg, tsunftimeister ja käsitöösell, lühidalt — rõhujad ja rõhutavad seisid alaliselt üksteisega vastolus ja pidasid vahetpidamata võitlust, kord salaja, kord avalikult, mis igakord terve

*) Kodanluse ehk burshuaasja (burgeoisie) all mõeldakse meieaja kapitalistideklassi, ühiskondliku valmistuse abinõude omanikke ja palgatöö tarvitajaid; proletariaadi all — meieaja palgatöölisklassi, kel mingisuguseid valmistamis-abinõusid ei ole ja kes sellepärast eluülespidamiseks sunnitud on oma tööjõudu müüma. (F. Engels — Märkus Manifesti ingliskeelse tõlke juurde.)

**) See tähendab — kõik kirjutatud ajalugu. 1847. a. oli ühiskonna eelajalugu, see ühiskondlik kord, mis enne kirjutatud ajaloo algust valitses, peaaegu täiesti tundmata. Vaheajal on Hazthausen Venemaa kogukondliku ühisomaduse üles leidnud; Maxturer on ära näidanud, et see kogukondlik ühisomandus see aluspõhi oli, millest kõik saksa suguharud ajaloolikult välja

ühiskonna revolutsiooniliku ümbermuutumisega või võitlevate klasside ühise hääbumisega lõppes.

Ajaloo varematal järkudel leiame pea igalpool ühiskonna täielikult mitmesugustesse seisustesse jagunenud olevat — mitmetalolistesse järkudesse ühiskondlikkude seisukohtade redelil. Vanas Roomas on meil patriitsid, rüütlid, plebeid, orjad; keskajal feodaalhärrad, vässallid, tsunftimeistrid, sellid, talupojaorjad; ja pea igas nimetatud klassis veel oma erilised järgud ja astmed.

Feodaalse (pärispõlveaegse) ühiskonna varematal üleskerkinud meieaja kodanlik ühiskond ei ole klassivastolusid mitte kaotanud. Ta on ainult endiste asemele uued klassid, uued rõhumistingimused, uued võitlusevormid loonud.

Meie ajajärk, kodanluse ajaloojärk, erineb siiski selle poolest, et ta klassivastolud lihtsaks on teinud. Terve ühiskond jaguneb ikka enam ja enam kahte suure vaenulikkude leeri, kahte suure, üksteisele risti vastuseisvasse klassi — kodanluseks ja proletariaadiks.

Keskaja pärispõlve-talupoegadest tõusid esimeste linnade vabaõigustega kodanikud; neist väikekodanikkudest arenesid välja kodanluse esimesed ollused.

Ameerika leiutamine (1492. — tlk.) ja ümber Aafrika purjetamine (1498. — tlk.) avas tõusvale kodanlusele uue ala. Ida-India ja Hiina turud, Ameerika asustamine, kaupade vahetamine asumaadega, vahetusainete ja kaupade rohkenemine üldse, andsid kaubandusele, laevasõidule ja tööstusele ennenägematu tõusuhoo, ja sellega revolutsioonilikule ollusele vanas murenenud feodaalses ühiskonnas kiire edenemiskäigu.

Senine feodaalne ja tsunftiline valmistamisviis tööstuses ei suutnud enam uute turgude tõttu kasvavaid nõudmisi täita. Tema asemele astus manufaktuur-valmistamisviis⁵⁾. Tööstuslik keskseisus surus tsunftimeistrid eest kõrvale; tööjaotus mitmesuguste käsitöögildede vahel kadus, ja selle asemele astus tööjaotus üksikutes töökodades endis.

Vaheajal laienesid turud ikka edasi, ja ikka suuremaks kasvas tarvitus. Ka manufaktuur ei saanud enam sellega valmis. Seal tõi aur ja masinate leiutamine tööstuslikku valmistamisse revolutsiooni. Manufaktuuri asemele astus uueaja suurtööstus, töös-

arenesid, ja ajapikku leiti, et maaühisomanduse peal põhjenevad külakogukonnad ühiskondlikuks algkujuks on olnud Indiast alates kuni Iirimaani. Selle esiaja kommunistliku ühiskonna sisemist korraldust, ta tüübiliku kujul, valgustas, viimaks, Morgan oma põhipanevas avastustöös, mis sugukonna (gens) tõsist iseloomu ja tema seisukohta suguharus selgitab ⁴⁾. Selle esiaja kogukondliku korra lagunemisega hakkab ühiskond eraldatud ja viimaks üksteisele vastuseisvatesse klassidesse jagunema. (F. Engels — sealsamas.)

xxx) Patriitsid -- vallitsev kõrgestsündinud kiht, plebeid — varanduseta alamklass vanas-Roomas. Tõlk.

tusliku keskseisuse asemele tööstusemiljonäärid — suurte tööstus-
likkude vägede pealikud, moodsad kodanlased (pursuid).

Uueaja suurtööstus lõi ilmaturu, mida Ameerika leitumine
ette valmistas. Ilmaturg edendas määratusti kaubandust, laeva-
sõitu ja läbikäimist maal. See edu jälle mõjus tagasi tööstuse
arenemise peale; ja samal mõõdul, kuidas tööstus, kaubandus,
laevasõit, raudtee arenesid, kasvas ka kodanlus, suurendas oma
kapitalisid ja surus kõik keskajast alalejäänud klassid tahaseina.
Nii näeme, et uueaja kodanlus ise pika arenemiskäigu saadus
on, suureks kasvanud terve rea revolutsioonide süles, mis val-
mistamise ja läbikäimise viisides sündis.

Kodanluse iga arenemisastme kannul käis selle klassi vastav
poliitiline saavutus. Feodaalhärrade valitsuse all oli ta rõhutatud
seisus; keskaja kommuunas *) oli ta sõjariistus ja iseennast valitsev
kogukond; kord oli ta iseseisev linna-vabariik, kord ainuvalit-
suse-riigis kolmas, maksualune seisus; manufaktuur-valmista-
misjärgul oli ta seisuslikus kui ka piiramatus ainuvalitsuslikus
riigis vastukaaluks mõisnikuseisusele, suurte monarhiate alus-
põhjaks üldse, ja võttis viimaks, kui suurtööstus ja ilmaturg
kindlale jalale olid jõudnud, uueaja esindusliku (parlamentliku)
riigikorra juures, kõik poliitilise võimu oma kätte. Praegusaja
riigivalitsus on ainult komitee, kes terve kodanliku klassi ühi-
seid asju ajab.

Kodanlus on ajaloos kõrgema määranu revolutsioonilikku osa
mänginud.

Kus ial kodanlus võimule pääses, seal hävitas ta kõik feo-
daalsed, patriarhaalsed, idüllilised vahekorrad. Ta kiskus halas-
tamata puruks need mitmeladilised feodaalaja sidemed, mis
inimest ta „loomulikkude ülemuste“ külge köitsid, ja ei jätnud
inimese ja inimese vahele muud sidet kui alasti omakasu,
külma, südametü „puhta maksu“. Ta uputas omakasuiise arve-
pidamise jääkülma vette usuliku vagaduse, rüütliku vaimustuse
ja väikekodanliku tundelikkuse pühad püüded. Isikliku väärtuse
muutis ta ümber vahetusväärtuseks, ja seadis lugematu hulga
ausasti kättevõidetud ja dokumentidega kindlustatud vabaduste
asemele ühe vabaduse — südametü kaubitsemisvabaduse. Ühe
sõnaga — usulikkude ja poliitiliste looride sisse mässitud kur-
namise asemele pani ta avaliku, häbitü, otsekohese, kalgi kur-
namise.

Kodanlus riisus kõik pühadusesära tegevustelt, mille peale
sinnamaani aukartuse ja vaga värinaga oli vaadatud. Arsti, õiguse-

*) Nii nimetasid Itaalia ja Prantsusmaa linnaelanikud oma linnakogukonda,
kui nad feodaalhärradelt oma esimesed omavalitsuse-õigused välja olid ostnud
või nõudnud.

teadlase, papi, luuletaja, teadusemehe muutis ta oma maksulisteks palgatöölisteks.

Kodanlus kiskus abieluvahekorralt ta liigutav-tundelikkuse loori ja tegi ta puhtrahaliseks vahekorraks.

Kodanlus näitas avalikult, kuidas kõige hooletum logelemine kohaseks täienduseks oli sellele toorele jõuavaldusele, mida tagurlus keskajal nii väga oli ülistanud. Alles kodanlus vast on näidanud, mis inimese tegevus võib korda saata. Ta on hoopis suuremaid imesid sünnitanud kui egiptuse püramiidid, rooma veevärgid ja goothi peakirikud; ta on rändamisi toime pannud, mis rahvasterändamised ja ristisõidud kaugelt üle löövad.

Kodanlus ei või oletada, ilma et ta valmistamise abinõudes, järelikult valmistamise vahekordades, seega kõigis ühiskondlikkudes vahekordades alaliselt revolutsiooni ei sünnitaks. Kõigi endiste tööstuslike klasside esimene elutingimus oli aga just vanade valmistamisviiside muutmatu alalhoidmine. Alaline revolutsioon valmistamises, kõigi ühiskondlike vahekordade vahetpidamatu vapustamine, lõpmatu kõikumus ja liikuvus eraldab kodanluse ajajärku kõigist eelmistest. Kõik kindlad, roostetanud vahekorrad ja nendele vastavad, vanadusest auväärilikud kujutlused ja vaated hävinevad, kõik uued jäävad enne vanaks, kui nad ära kangeneda jõuavad. Kõik, mis seisev ja liikumatu olnud, aurab ära, kõik, mis pühalik, kaotab oma kõrguse, ja inimesed on viimaks sunnitud lahtiste silmadega, kainele oma eluseisukorra ja oma vastastikuste vahekordade peale vaatama.

Vajadus, oma tööstusesaadustele ikka laiemat turgu muretseda, kihutab kodanlust üle terve maakera laiali. Igalpool peab ta omale pesa looma, igalpool ennast elama asutama, igalpool sidemed looma.

Selle ilmaturu ärakasutamise kaudu on kodanlus kõigi maade valmistamisele ja tarvitamisele kosmopoliitilise (rahvusvahelise, üleilmse) iseloomu annud. Tagurlaste suureks meeelhärmaks on ta tööstusel rahvusliku pinna jalgade alt võtnud. Põlised vanad rahvuslikud tööstuseharud on hävitatud ja hävinevad iga päev edasi. Neid tõrjuvad kõrvale uued tööstuseharud, mille sisse-seadmine kõigile haritud rahvastele eluküsimuseks saab, tööstuseharud, mis mitte enam ainult kohalikke tooraineid, vaid tooraineid kõige kaugematest maanurkadest ümber töötavad, ja mille valmisaadusi mitte ainult oma maal, vaid ühtaegu kõigis ilmajagudes tarvitatakse. Vanade, omamaa koduste töösaadustega senini rahuldatud tarvete asemele astuvad uued, mis oma rahuldamiseks kõige kaugemate maade ja kliimade saadusi nõuavad. Vana kolganurga elu ja rahvusliku oma-ette-elamise asemele, kus kõiki tarbeid koduse tööga täideti ja endid teistest

ära eraldati, astub igakülgne läbikäimine ja rahvaste igakülgne üksteisest sõltumine. Niihästi ainelises kui ka vaimlises valmistuses. Üksikute rahvaste vaimlised varandused saavad kõikide ühisomanduseks. Rahvuslik ühekülgus ja vaatekiitus muutub ikka võimatumaks ja võimatumaks, ja hulgast rahvuslikkudest ja kohalikkudest kirjandustest kujuneb välja ilmakirjandus.

Kõigi valmistamisabinõude kiire täienemise ja lõpmatuseni kergendatud läbikäimise-võimaluste kaudu kisub kodanlus kõik, ka kõige metsikumad rahvad, kultuurelusse. Ta kaupade odavad hinnad on see raske kahurvägi, millega ta kõik hiinamüürid puruks laseb, millega ta metsikute rahvaste kõige visama võoraslevihkamise alla surub ja neid alla andma sunnib. Ta sunnib kõik rahvad kodanliku valmistamisviisi omaks võtma, kui nad mitte täiesti hukka minna ei taha; ta sunnib neid seda nõnda-nimetatud tsivilisatsiooni ka oma juures sisse seadma, see on — kodanlasteks saama. Ühe sõnaga: kodanlus loob omale uue ilma oma enese näo järele.

Kodanlus on maa linna valitsuse alla heitnud. Ta on määratu-suured linnad loonud, on linnaelanikkude arvu, maaga võrreldes, suurel määral tõstnud ja selkombel suure osa elanikke maaelu totrusest päästnud. Nagu ta maa linna mõju alla on paenutanud, nii on ta harimatud maad haritud maade, põllupidajad rahvad kodanlikkude (tööstuse-) rahvaste, idamaad läänemaade mõju alla surunud.

Kodanlus hävitab ikka enam ja enam valmistamisabinõude, varanduste ja rahva laialipillatud olekut. Rahva on ta kokku kuhjanud, valmistamisabinõud keskendanud ja varandused üksikute väheste kätte koonduanud. Selle möödapääsmatu tagajärg on poliitikavõimu keskendus. Iseseisvad, vaevalt üksteisega seotud maakonnad, kel oma isesugused huvid, seadused, valitsused ja tollid oiid, suruti kokku üheks rahvaks ühise valitsusega, ühise seadusega, ühise rahvusliku klassihuviga, ühiseks tollimaksupiirkonnaks.

Oma vaevalt saajaaastase klassivalitsuse ajal on kodanlus palju võimsamad ja püüdnud suuremad valmistavad jõud loonud kui kõik endised põlvad kokku. Loodusejõudude allutamine, masinate sisseseadmine, raudteed, elektritelegraafid, tervete maa-jagude harimisele võtmine, jõgede laevasõitude kõlbulikuks tegemine, terved rahvakogud, kes nagu maa seest üles kutsutud — missugune eelmine aastasada võis aimatagi, et ühiskondliku töö rüppes niisugused valmistavad jõud uinuvad?

Nii näeme siis: valmistamis- ja läbikäimisabinõud, mille alusel kodanlus välja arenes, sündisid feodaalses ühiskonnakorras. Kui need valmistamis- ja läbikäimisabinõud juba teatava astmeni öid arenenud, siis ei suutnud need vahekorrad, milles

feodaalne ühiskond valmistas ja vahetas, feodaalne põllu- ja käsitöö korraldus, ühe sõnaga: feodaalsed varanduslikud vahekorrad ei suutnud mitte enam väljaarenenud valmistamisjõududele vastata. Selle asemel, et valmistamist arendada, takistasid nad seda. Nad muutusid valmistamisele köidikuteks. Nad pidid saama puruks kistud, ja nad kisti puruks.

Nende asemele astus vaba *võistlus* vastava ühiskondliku ja poliitilise korraga, kodanliku klassi majandusliku ja poliitilise valitsusega.

Sarnane liikumine sünnib ka meie oma silma all. Kodanliku ühiskonna valmistamise ja läbikäimise vahekorrad, kodanlikud omanduse-vahekorrad, meie aja kodanlik ühiskond üldse, kes nii vägevad valmistamis- ja läbikäimis-abinõud ellu kutsus on nagu nõiameister, kes maaaluste võimude üle, kella ta välja kutsunud, enam valitseda ei suuda. Juba aastakümneid otsa on tööstuse ja kaubanduse ajalugu lausa praegusaja valmistamisjõudude mäss meieaja valmistamisvahekordade ja omanduse-vahekordade vastu, nende kodanluse elu- ja valitsemistingimuste vastu. Tarvitseb ainult kaubandusekriise nimetada, mis teatava aja järele kordudes terve kodanliku ühiskonna olemasolekut ikka kardetavamalt ähvardavad. Neis kriisides ei hävine perioodiliselt mitte ainult suur osa valmissaadusi, vaid ka ennemalt loodud valmistamisjõudusid. Neis kriisides pääseb lahti ühiskondlik taud, mis kõigil endistel ajajärkudel meeletus oleks paistnud olevat — nimelt liigvalmistamise taud. Ühiskond leiab enese äkitselt nagu barbaarsuse (metsiku ajajärgu — tlk.) seisukorda tagasi visatud olevat: näib nagu oleks näljahäda või üldine hävituseseõda temalt kõik elutarbeained ära võtnud; tööstus ja kaubandus paistavad hävitatud olevat, — ja mispärast? Sellepärast, et ühiskonnal liig palju haridust, liig palju tarbeaineid, liig palju tööstust, liig palju kaubandust on. Valmistamisjõud, mis ühiskonnal tarvitada, ei edenda enam kodanlikude omanduse-vahekordade arengut; vastupidi — nad on liig võimsateks kasvanud nende vahekordade jaoks, mis neile nüüd aina takistuseks on, ja kui nad iganes neist takistustest võitu saavad, siis ajavad nad terve kodanliku ühiskonna korratusesse, ähvardavad kodanliku omanduse olemasolekut. Kodanlikud vahekorrad on liig kitsaks jäänud, et varandusi, mis nad loonud, enestesse ära mahutada. — Kuidas pääseb kodanlus neist kriisidest üle?

Ühestküljest sellega, et ta sunnitud on hulka valmistamisjõudusid ära hävitama; teisestküljest uute turgude võitmisega ja vanade turgude põhjalikuma kurnamisega. Nii siis — millega? Sellega, et ta laiemaid ja võimsamaid kriise ette valmistab ja abinõusid, millega kriise võiks ära hoida, vähendab.

Sõjariistad, millega kodanlus feodalismi võitis, pöörduvad nüüd kodanluse enese vastu.

Kuid kodanlus ei ole mitte ainult need sõjariistad valmistanud, mis talle surma toovad, ta on ka need inimesed üles kasvatanud, kes neid sõjariistu hakkavad kandma — praegusaja töölised, *proletaarlased*.

Samal määral, kuidas kodanlus, see tähendab: kapital, välja areneb, samal määral areneb ka proletariaat; uueaja tööliste-klass, kes ainult niikaua elada võib, kui ta tööd lelab, ja kes ainult niikaua tööd lelab, kui see töö kapitali suurendab. Need töölised, kes endid tükiviisi müüma peavad, on kaup, nagu iga teine kaubitsemisaine, ja käivad sellepärast samuti kõigi võistluse juhuste, kõigi kaubaturu vankumiste alla.

Masinatetarvituse laienemise ja tööjaotuse mõjul on proletaarlaste töö iseseisva iseloomu täiesti kaotanud, sellega ühtlasi ka igasuguse külgetõmbavuse tööliste kohta. Tööline on lihtsaks masina ripatsiks muutunud, kellelt ainult kõige lihtsamaid, igavamaid ja kõige kergemini äraõpitavaid liigutusi nõutakse. Kulu, mida tööline nõuab, seisab sellepärast peaaegu ainult neis tarbeainetes, mida ta oma ülespidamiseks ja sugu edasikandmiseks tarvitab. Iga kauba — nii siis ka töö — hind ^o) on aga nii suur, kui ta valmistamiskulu. Sel määral, kuidas töö vastikus kasvab, jääb ka tööpalk vähemaks. Veel enam: samal määral, kuidas masinate tarvitamine ja tööjaotus kasvab, samal määral kasvab ka töö hulk, olgu tööaja pikendamise, teatava aja vältel nõutava töö rohkendamise, masinate käigu kiirendamise teel jne.

Praegusaja tööstus on patriarhaalse käsitöömeistri väikse töötoa tööstusliku kapitalisti suureks vabrikuks muutnud. Töölisestehulgad, kes vabrikusse kokku surutud, saavad sõjaväeliselt organiseeritud. Nad pannakse, nagu tööstuse lihtsoldatid, terve üleneva rea allohviteride ja ohviteride ülevaatuse alla. Nad ei ole mitte ainult kodanliku klassi ja kodanliku riigi orjad, vaid iga päev ja tund orjastab neid veel masin, ülevaataja ja, eestkätt, just iga üksik valmistav kodanlane ise. See vägivaldavalitsus on seda väiklasem, vihatum ja kibedam, mida avalikumalt ta kasuahnitsemise oma eesmärgiks tunnistab.

Mida vähem käetöö osavust ja jõuavaldust nõuab, see tähendab: mida enam uueaja tööstus areneb, seda enam tõrjub naistöö meestetöö eest kõrvale. Sugu ja vanaduse vahedel ei ole töolisteklassis enam mingit ühiskondlikku maksvust. On olemas veel vaid tööriistad, mis oma vanaduse ja sugu järel mitmesuguseid kulusid nõuavad.

On vabrikant tööliste kurnamise niikaugele lõpetanud, et viimasele ta tööpalk puhtas rahas välja makstakse, siis tormavad tei-

sed kodanluseosad ta kallale — majaperemees, poepidaja, pandi-
majapidaja jne.

Senised keskseisuse madalamad kihid — väiksed tööstuse-
ettevõtjad, väikekaupmehed, puhkuselejäanud äripidajad, käsi-
töölised ja talupojad — kõik need klassid vajuvad alla prole-
tariaadi ridadesse; osalt seega, et nende väike kapital suur töö-
tuse ettevõteteks ei ulata ja võistluses suuremate kapitalistidega
alla jääb, osalt selle tagajärjel, et nende töösavus uute valmis-
tamisviiside juures oma väärtuse kaotab. Nii kogunevad prole-
taarlaste read kõigist rahvaklassidest.

Proletariaat käib mitmest arenemisastmest läbi. Ta võitlus
kodanluse vastu algab ta sündimisega.

Alguses võitlevad töölised üksikult, siis ühe vabriku töölised,
siis ühe tööharu töölised ühes paigas, üksiku kodanlase vastu,
kes neid vahenditult kurnab. Nad ei tungi oma tormijooksul
mitte ainult kodanlike valmistamistingimuste peale, vaid ka
valmistamisabinõude eneste peale; nad hävitavad ära võõrad
võistlevad kaubad, lõovad masinad puruks, pistavad vabrikud
põlema, nad katsuvad keskaja tööliste kadunud seisukorda uuesti
jalule seada.

Sel arenemisastmel on töölised veel üle maa laiali ja võist-
luse tagajärjel killustatud. Tööliste hulgaline koondumine ei
sünni siis veel mitte nende endi ühinemise tagajärjel, vaid
kodanluse ühinemise kaudu, kes oma poliitiliste eesmärkide
kättesaamiseks kogu proletariaadi peab liikuma panema ja seda
sekskorraks ka veel teha võib. Sel astmel ei võitle töölised
seega mitte oma endi vaenlase, vaid oma vaenlase vaenlaste
— piiramatu isevalitsuse jäänuste, maaomanikkude, mittetööstus-
like kodanlaste ja väikekodanikkude vastu. Kõik ajaloolik
liikumine on seega kodanluse kätte koondatud; iga võit, mis
selkombel kätte saadud, on kodanluse võit.

Kuid tööstuse arenemisega saab proletariaat, pealeselle et
ta arvuliselt kasvab, veel suuremates hulkades ühtekokku suru-
tud, ta jõud kasvab, ja ta tunneb seda rohkem. Sedamööda,
kuidas masinad töövahe ikka enam ja enam kaotavad, palgad
peaaegu igalpool ühisele madalale tasemele alla rühuvad, muu-
tuvad huvid ja elutingimused proletariaadi enese ridades ikka
ühetaolisemaks. Suurenev võistlus kodanlaste eneste vahel ja
sellest väljakasvavad kaubandusekriisid teevad tööliste palga
ikka kõikumamaks; masinate alaline ja ikka kiiremaks arenev
täiendamine teeb töölise seisukorra ikka ebakindlamaks, kokku-
põrked üksiku töölise ja üksiku kodanlase vahel omandavad
ikka enam kahe klassi kokkupõrkamiste iseloomu. Töölised
hakkavad ühiseks võitluseks kodanlaste vastu ühendusse astuma;
nad astuvad kokku, et oma tööpalka üleval hoida. Nad asu-

tavad isegi püsivad ühinged, et võimalikkude vastuhakkamiste puhuks varustatud olla. Kohati väljendub võitlus lõhkumistes.

Aeg-ajalt võidavad töölised, kuid ainult ajutiselt. Nende võitluste päris viil ei seisa mitte nende otsestes tagajärgedes, vaid ikka enam maadvõtvas töolisteühinemises. Sellele kaasa aitavad suurenevad liiklemisabinõud, mis suurtööstus loob, ja mis eri paikade töölisi üksteisega ühendavad. Seda ühendust ainult aga ongi tarvis, et rohkearvulisi kohalikke võitlusi, millel igalpool samane iseloom, ülemaaliseks, ühiseks klassivõitluseks koondada. Iga klassivõitlus on aga poliitiline võitlus. Ja selle ühinemisega, milleks keskaja linnakodanikud oma viletsate maanteedega aastasadu vajasid, saavad praegusaja töölised raudteede abil väheste aastate kestel valmis.

Seda töolisteklassiks ja seega poliitiliseks parteiks organiseerumist lõhub iga silmapilk jälle võitlus töoliste eneste vahel. Kuid ikka uuesti jälle tõuseb see korraldus üles, tugevamana, kindlamana, võimsamana. Kodanluse enese ridades sündivad lahkkelisid kasutades sunnib ta üksikuid töolistehuviseid seaduste näol maksvaks tunnistama. Nagu Inglismaal kümnetunnist tööpäeva.

Kokkupõrked vana ühiskonna kihtide vahel soodustavad alati nii või teisiti proletariaadi arenemiskäiku. Kodanlus on alalises võitluses: esialgu mõisnikuseisuse vastu; hiljem nende kodanlusekihtide vastu, kelle huvid tööstuse arenemisega vastollu satuvad; alaliselt kõigi teiste maade kodanluse vastu. Kõigis neis võitlustes on ta sunnitud proletariaadi poole pöörama, tema abi tarvitama ja teda selkombel poliitikaliikumisse tõmbama. Seega annab kodanlus ise proletariaadile oma enese kasvatuslikud ja hariduslikud algained, see on sõjariistad kodanluse enese vastu võitlemiseks kätte.

Pealeselle heidab tööstuse edu, nagu nägime, terved valitseva klassi osad proletariaadi ridadesse, või vähemalt ähvardab see nende oletsemistingimusi. Ka need toovad proletariaadile suure hulga kasvatusaineid kaasa.

Viimaks, sel ajal, kui klassivõitlus oma otsustavale punktile ligineb, läheb lagunemisprotsess valitsevas klassis, terves vanas ühiskonnas, nii ägedaks, omandab nii terava iseloomu, et valitseva klassi teatud osa ennast klassist lahti ütleb ja revolutsiooniliku klassiga ühineb, selle klassiga, kes tuleviku lippu oma käes hoiab. Nagu varemalt osa mõisnikuseisust kodanluse leeri läks, nii läheb nüüd osa kodanlust proletariaadi poole, ja nimelt osa kodanlikest ideoloogidest, kes terve ajalooliku arenemiskäigu teoreetilise arusaamiseni üles on jõudnud tungida.

Kõigist klassidest, kes tänapäev kodanluse vastas seisavad, on ainult proletariaat tõepoolest revolutsioonilik klass. Kõik

teised klassid kõdunevad ja kaovad suurtootuse arenemisega; proletariaat on aga suurtootuse kõige olulikum vilj.

Keskseisused, väiketööstur, väikekaupmees, käsitöölise, talupoeg — need kõik võitlevad kodanluse vastu, et oma olemasolekut, kui keskseisus, kindlustada. Nad ei ole seega mitte revolutsioonilikud, vaid vanameelsed. Veel enam, nad on reaktioonilikud, tagurlikud, nad püüavad ajalooratust tagasi pöörata. Kui nad juhtumisi revolutsioonilikud on, siis on nad seda ainult sedavõrd, kuivõrd neil varsti proletariaadi ridadesse minna tuleb, nad ei kaitse seega mitte oma käesolevaid, vaid tulevaid huvisid, nad lahkuvad oma endi seisukohalt ja asuvad proletariaadi seisukohale.

Proletariaadi põhjakihi, selle passiivselt laostuva osa vana ühiskonna alamatest kihtidest, tõmbab proletariaadi revolutsioon paiguti liikumisse, kuid kogu oma elujärje poolest on see ennem valmis ennast tagurlaste salaplaanide jaoks ära osta laskma.

Vana ühiskonna elutingimused on proletariaadi elutingimustes tegelikult juba hävitatud. Proletaarlane on ilma omanduseta; tema vahekorras naise ja lastega ei ole enam midagi ühist kodanliku perekonna vahekorraga; uueaja tööstuslik töö, uueaja orjastamine kapitali valitsuse all, mis Inglismaal samasugune on kui Prantsusmaal, Ameerikas samasugune nagu Saksamaal, on töölisest kõik rahvusliku iseloomu ära pühkinud. Seadused, kõlblus, usk on temale ainult kodanlikud eelarvamused, mille taga kodanluse ühed või teised huvid peidus on.

Kõik endised klassid, kes omale valitsusevõimu kätte olid võitnud, püüdsid kättevõidetud seisukorda sellega kindlustada, et nad terve ühiskonna endi rikastumiseks kõige soodsamate tingimuste alla heitsid. Proletaarlastel võivad ühiskondlikud valmistamisjõud ainult selkombel omale võita, kui nad oma senise sissetulekusaamise viisi, ja seega kõik senised sissetulekusaamise viisid, kõrvale heidavad. Proletaarlastel ei ole eraomanduslikku ülespidamise kindlustust, neil tuleb kõik senised erarikastumise ja kõik endised ülespidamise kindlustamise viisid ära hävitada.

Kõik senised liikumised on olnud vähemuse liikumised, või toimunud vähemuse kasuks. Proletaarne liikumine on rõhuva enamiku iseseisev liikumine rõhuva enamiku huvides. Proletariaat, kui praeguse ühiskonna madalam kiht, ei saa muidu üles tõusta ega ennast püsti ajada, kui et ta ametlikku ühiskonda moodustavate kihtide terve pealisehituse õhku põrutab.

Kuigi mitte sisuliselt, siis ometi vormi poolest on proletariaadi võitlus kodanluse vastu eestkätt rahvuslik. Iga maa proletariaat peab kõigepealt, loomulikult, oma kodanlusega valmis saama.

Proletariaadi arenemiskäiku kõige üldisemates järkudes ära märkides, jälgisime selkombel enam-vähem varjatud kodusõda, mis praegusaja ühiskonnas käimas on, kuni selle punktini, kus see sõda avalikuks revolutsiooniks muutub, ja proletariaat kodanluse vägivaldselt kukutab ning oma valitsusele aluse paneb.

Kõik senised ühiskonnad on, nagu näeme, rõhuvate ja rõhutavate klasside vastolu peale rajatud olnud. Et aga teatud klassi võiks rõhuda, peavad talle vähemalt ta viletsa orjaelu jätkamiseks tarvilikud tingimused kindlustatud olema. Pärispõlve ajal tõusis aga ori selle ikke all kommuuna liikmeks, samati nagu väikekodanik feodaalse isevalitsusekorra ikkest hoolimata, enese kodanlaseks üles upitas. Uueaja tööline aga langeb, selle asemel, et tööstuse eduga ühes kõrgemale tõusta, ikka sügavamale allapoole oma enese klassi elutingimusi. Tööline jääb kerjajana otsa, ja armuannete najal elamine kasvab veel kiiremini kui elanikkude arv ja rikkus. See näitab ikka selgemini, et kodanlus võimetu on kauem edasi ühiskonna valitsevaks klassiks jääma ja oma klassi elutingimusi ühiskonnale korraldava seadusena peale sundima. Ta on võimetu valitsema, sest et ta võimetu on oma orjale isegi elamisvõimalust kindlustama ja sunnitud on teda laskma niisugusesse seisukorda vajuda, kus ta, selle asemel, et ori teda toidaks, ise oma orja toitma peab.

Ühiskond ei või enam kodanluse võimu all elada, see on, kodanluse elu ei sünni kokku ühiskonna eluga.

Kodanliku klassi elu ja valitsuse tähtsamaks tingimuseks on, rikkuse kokkukuhjamine eraisikute kätte, kapitali loomine ja suurendamine. Kapitali elutingimus on palgatöö. Palgatöö põhjeneb ainuüksi tööliste omavahelise võistluse peal. Tööstuse edu, mille tahtmatuks ja passiivseks kandjaks kodanlus on, seab tööliste üksteisest lahutamise asemele, nagu võistlus seda nõuab, nende revolutsiooniliku kokkuliitumise ühisuste näol. Suurtööstuse arenemine kisub seega kodanluse jalgade alt just selle aluspõhja ära, mille peal ta saadusi valmistab ja need omale võtab. Nii valmistab ta eestkätt omale ise oma hauakaevaja. Tema lüüasaamine ja proletariaadi võit on ühteviisi mõödapääsmatu.

II.

Proletaarlased ja kommunistid

Missugune on vahekord kommunistide ja üldse proletaarlaste vahel?

Kommunistid ei ole mingi iseäralik partei, kes teiste töölisteparteidega vastamisi seisab.

Neil ei ole mingit huvi, mis terve proletariaadi huvidest lahku läheks.

Nad ei sea mingeid isesuguseid põhimõtteid üles, mille järel nad töölisteliikumist moodustada tahaksid.

Kommunistid erinevad teistest proletaarsetest parteidest ainult sellepolest, et nad, ühestküljest, tööliste võitlustes, mida need oma kodus, rahvuslikkudes piirides, ühel kui teisel maal peavad, kogu proletariaadi ühiseid huvisid, mis mitte rahvusest ei olene, etteotsa seavad ja täide viia püüavad; teisestküljest, et nad kõigil neil arenemisastmeil, millest võitlus proletariaadi ja kodanluse vahel läbi käib, alati koguliikumise huvide eest seisavad.

Tegelikult on kommunistid seega kõige otsustavamalt väljaastuv ja alaliselt edasikihutav osa kõigi maade tööliste parteidest; teoreetiliselt on nad muust proletariaadihulgast sellega ees, et neil sügavam vaade ja arusaamine on proletaarse liikumise tingimuste, käigu ja üldiste tagajärgede kohta.

Kommunistide ligem eesmärk on sama, mis kõigil teistelgi proletaarsetel parteidel: proletariaadi klassiorganiseerimine, kodanluse valltuse kukutamine, poliitilise võimu võtmine proletariaadi kätte.

Kommunistide teoreetilised põhialused ei põhjene mingil viisil ideedel või põhimõtetel, mis see ehk teine ilmaparandaja on üles leidnud ehk välja mõelnud.

Nad on ainult olemasoleva klassivõitluse tõelikkude vahekordade, meie silma all sündiva ajalooliku liikumise üldine väljendus. Praeguste omanduse-vahekordade kõrvaldamine ei ole kommunistidele eriliselt omane eesmärk.

Kõik omanduse-vahekorrad on ajaloos alaliselt vaheldunud, alati ajaloolikult muutunud.

Prantsuse revolutsioon, näiteks, hävitas feodaalse omandusekorra kodanliku omandusekorra kasuks.

Kommunismi iseloomustavaks omaduseks ei ole mitte omanduse kaotamine üldse, vaid kodanliku omanduse kaotamine.

Praegusaja kodanlik eraomandus on aga kõige täielikum väljendus saaduste valmistamise ja omandamise viisist, mis klassivastolude peal ja selle süsteemi peal põhjeneb, kus ühed teisi kurnavad.

Sel mõttel võivad kommunistid oma õpetuse ühte lausesse kokku võtta: eraomanduse kaotamine.

Meile, kommunistidele, on ette heidetud, meie tahtvat isiklikult teenitud, oma tööga omandatud omandust kaotada, seda omandust, mis igasuguse isikliku vabaduse, isetegevuse ja iseseisvuse aluspõhi olevat.

Töö läbi saadud, teenitud, iseomandatud omandus! Kas mõtlete väikekodanlikku, väiketalupeogade omandust, mis kodan-

liku omanduse eel käis? Seda ei tarvitse meil kaotada, suur-
tööstuse areng on seda juba hävitanud ja hävitab igapäev edasi.

Või räägite teie praegusaja kodanlikust omandusest?

Kas loob aga palgatöö, proletariaadi töö, tööliste klassile omandust? Ei mingil viisil. Ta loob kapitali, see on omandust, mis palgatööd kurnab, mis ainult sel tingimusel võib suure-
neda, kui ta uut palgatööd sünnitab, et seda uuesti kurnata. Omandus, oma praegusel kujul, liigub kapitali ja palgatöö vast-
olus. Vaatame ligemalt selle vastolu mõlemat külge.

Kapitalist olla ei tähenda valmistamises mitte ainult puht-
isiklikku, vaid ka ühiskondlikku kohta täita. Kapital on huj-
kade ühise töö vili ja teda võib ainult paljude ühiskonnaliik-
mete ühisel tegevusel, ja, viimasel astmel, kõigi ühiskonnaliik-
mete ühisel tegevusel liikuma panna.

Kapital ei ole seega mitte isiklik, vaid ühiskondlik võim.

Kui siis kapital ühiskondlikuks, kõigi ühiskonnaliikmete päralt
olevaks omanduseks muudetakse, siis ei muutu mitte isiklik
omandus ühiskondlikuks. Muutub ainult omanduse ühiskond-
lik iseloom. See omandus kaotab oma klassi-iseloomu ära.

Astume nüüd palgatöö juure.

Palgatöö *) läbistikune hind on tööpalka alammäär, see on
see hulk tarbeaineid, mis tarvis läheb, et töölisi, kui töölisi,
elus hoida. Sellepärast ulatab sellest, mis palgatööline oma
töoga omandab, ainult selleks, et vaid elu edasi jatkata. Seda
töövilja isiklikku omandamist otsekoheselt elu edasijatkamiseks
ei taha meie hoopiski mitte ära kaotada; ei jää ju seilest oman-
damisest mingit puhast kasu järele, mis võõra töö üle võimu
võiks kätte anda. Meie tahame ainult selle omandamise kerjus-
liku iseloomu kaotada, sest selle juures elab tööline ainult sel-
leks, et kapitali suurendada, ja elab ainult niikaua, kui seda
valitseva klassi huvi tarviliku leiab olevat.

Kodanlikus ühiskonnas on elav töö ainult abinõuks, et kokku-
kuhjatud tööd suurendada. Kommunistlikus ühiskonnas on
kokkukuhjatud töö ainult abinõuks, et tööliste elutaset avara-
maks, sisurikkamaks teha ja tõsta.

Kodanlikus ühiskonnas valitseb seega minevik oleviku üle,
kommunistlikus ühiskonnas peab olevik mineviku üle valitsema.
Kodanlikus ühiskonnas on kapital iseseisev ja isiklik, kuna töö-
tav inimene iseseisvusetu ja isiklusetu on.

Ja selle olukorra kaotamist nimetab kodanlus isikluse ja va-
baduse hävitamiseks! Selles on neil ka õigus. Sest siin on ees-
märgiks tõesti kodanliku isikluse, kodanliku iseseisvuse ja ko-
danliku vabaduse kaotamine.

*) Vaata märkus nr. 6. Tõlk.

Vabaduse all mõistetakse praegustes kodanlikkudes valmistamis-vahekordades vabakaubitsemist, vaba ostmist ja müümist

Kaob aga sahkerdamine, siis kaob ka vaba sahkerdamine. Sõnakõlksudel vabast sahkerdamisest, nagu kõigil teistel kodanluse kõrgetoonilistel vabadusekõnedel, on mõtet ainult siis, kui neid kitsendatud sahkerdamisega, keskaja orjastatud linnakodanikuga vastamisi seatakse, mitte aga selle kohta, et kommunism sahkerdamise, kodanlikud valmistamis-vahekorrad ja kodanliku korra enese kaotab.

Teid kohutab see, et meie eraomanduse kaotada tahame. Teie praeguses ühiskonnas aga on üheksal kümnendikul ühiskonnaliikmetel eraomandus juba kaotatud; praegune eraomandus võib ainult sellelābi oletseda, et üheksal kümnendikul teda mitte ei ole. Teie heidate meile seega ette, et meie omandust tahame āra kaotada, mille vajalikuks eelduseks see asjaolu on, et ta ühiskonna liikmete määratasuurel enamusel puudub.

Ühe sõnaga, teie heidate meile ette, et meie teie omandust kaotada tahame. Igatahes, seda meie tahame.

Sellest silmapilgust peale, kus töö mitte enam kapitaliks, rahaks, maarendiks, lühidalt: monopoliseeritavaks ühiskondlikuks jõuks muudetud ei või saada, kus isiklik omandus mitte enam kodanlikuks omanduseks ei või muutuda, — sellest silmapilgust peale, ütlete teie, olla isik hävitatud.

Teie tunnistasite sellega, et teie isiku all kedagi muud ei mõista kui kodanlast, kodanlikku omanikku. Ja, see isik peab igatahes hävitatama.

Kommunism ei võta kelleltki võimu, omale ühiskondlikku töövõilja omandada, ta võtab ainult võimu, selle omandamise kaudu võõrast tööd oma ikke alla heita.

Selle vastu on seletatud, et eraomanduse kaotamisega igasugune tegevus lõppevat ja üldine laiskus maad võtvat.

Sedamööda peaks kodanlik ühiskond juba ammu laisklemises hukka olema läinud, sest need, kes seal töötavad, ei omanda midagi, ja kes seal omandavad, ei tööta mitte. Kõige selle vastuvaidluse sisu tuleb siis teiste sõnadega selle juure välja, et niipea kui kapitali enam ei ole, siis ka palgatööd enam ei või olla.

Kõiki süüdistusi, mis aineliste saaduste kommunistliku omandamis- ja valmistamisviisi vastu sihitakse, on ka vaimliste saaduste omandamise ja valmistamise vastu tõstetud. Nagu kodanlase meelest klassiliku omanduse kadumine valmistuse enese kadumist tähendab, nii on tema meelest ka klassiliku hariduse kadumine sama, mis hariduse kadumine üldse.

See haridus, mille kadumise üle kodanlane hädaldab, ei ole kaugelt suuremale hulgal midagi muud, kui masinlikule tegevusele koolitamine.

Kuid ärge vaelge meiega, kui teie kodanliku omanduse kavatsed kaotamist oma kodanliku vabaduse, hariduse, seaduse jne mõistega mõodate. Teie aated ise on kodanlike valmistas- ja omanduse-vahekordade sünnitused, just nagu teie õigus (seadus) vaid teie klassi seaduseks tõstetud tahe on, mille sisu teie klassi ainelised elutingimused ära määravad.

See omakasupüüdlilik eksiarvamus, mille järele teie oma ajalikud, valmistamisviiside arenemiskäigus muutuvad ja mõõdaminevad valmistamis- ja omanduse-vahekorrad igaveseks looduse- ja mõistuseseaduseks peate, see eksiarvamus on teil ühine kõigi enne teid valitsenud klassidega. Mis teil vanaaja omanduse kohta arusaadav on ja mis teil arusaadav on ka feodaalse omanduse kohta, sellest ei täha teie enam aru saada kodanliku omanduse kohta.

Perekonna hävitamine! Isegi äärmised käremeelsed teevad suurt kisa selle kommunistide häbematu püüde üle.

Mille peal põhjeneb praegune kodanlik abielu? Kapitali, erasisetuleku peal. Täielikult väljaarenenud kujul on ta ainult kodanlusel olemas; kuid teda täiendab üheltpoolt proletaarlaste sunnitud vallaline põlv ja teiselt poolt avalik prostitutsioon.

Kodanlik abielu kaob, loomulikult, kui need täiendused kaovad, ja kõik nad kaovad ühes kapitali kadumisega.

Või süüdistate teie meid, et meie laste kurnamist, vanemate poolt, tahame ära kaotada? Selles kuriteos tunnistame endid süüdlasteks.

Teie ütlete aga edasi, et meie koduse kasvatusse asemele ühiskondliku kasvatusse seadmisega südamlíkuma vahekorra hävitavat.

Aga kas teie kasvatustki ei määra ühiskond? Ühiskondlike olude kaudu, milles teie kasvatate, ühiskonna otsese ehk kaudse vahelesegamise kaudu, kooli kaudu, jne? Mitte kommunistid ei ole ühiskonna mõju kasvatusse leiutanud, nad ainult tahavad selle iseloomu muuta, nad vabastavad kasvatusse valitseva klassi mõju alt.

Kodanlikud sõnakõlksud perekonnast ja kasvatusse, vanemate ja laste südamlíkust vahekorrast, kõlavad seda läilamalt, mida enam suurtööstuse kasvamine kõik proletaarlaste perekonnasidemed purustab ja lapsed lihtsaks kaubitsemisaineks ning tööriistadeks muudab.

Aga teie, kommunistid, tahate ühisnaistepidamist sisse seada, hüüab meile terve kodanlus kooris vastu.

Kodanlane ei näe oma naises muud kui ainult valmistamisabinõu. Ta kuuleb, et valmistamisabinõusid ühiselt tarvitama tahetakse hakata, ja ei suuda siis endale asja teisiti kujutleda, kui et see ühistarvitamine ka naiste osaks langeb.

Ta ei aimagi, et kättepüütav eesmärk just see ongi, et kaotada naisterahvaste seisukord, kus nad ainult valmistamisabinõudeks on.

Pealegi ei ole midagi naeruväärilisemat, kui meie kodanlaste kõrgeltkõlblik põlastus ühisnaistepidamise vastu, mida kommunistid ametlikult tahtvat sisse seada. Kommunistidel ei ole tarvis ühisnaistepidamist sisse seadma hakata, see sissesead on peaaegu alati olemas olnud.

Meie kodanlastel ei ole sellest veel küllalt, et neil nende proletaarlaste naised ja tütreid tarvitada on — ametlikust prostitutsioonist ei maksa rääkidagi, — üks nende suuremaid lõbusid on veel, pealeselle, vastastiku üksteise naistega „läbi minna“.

Kodanlik abielu on tegelikult ühisnaistepidamise süsteem. Kõige enam, mis siis kommunistidele võiks ette helita, oleks see, et nad silmakirjalikult varjatud ühisnaistepidamise asemel ametlikku ja avalikku süsteemi sisse seada tahtvat. Kuid iseenesest mõistetav on ju, et praeguste valmistamis-vahekorrad kaotamisega ka neist väljakasvanud ühisnaistepidamine, see on ametlik ja mitteametlik prostitutsioon, kaob.

Pealeselle on kommunistidel veel süüks antud, et nad isamaad ja rahvust kaotada tahtvat.

Töölistel ei olegi isamaad. Nii ei või neilt siis ka võtta, mida neil ei ole. Kuna proletariaat omale kõigepealt poliitilise võimu peab kätte võtma, enese rahvuslikuks klassiks tõstma, iseene rahvuseks tunnistama, on ta ise veel rahvuslik, kuigi mitte sugugi kodanlikus mõttes.

Rahvuslikud eraldumused ja vastolud rahvaste vahel on juba kodanluse arenemise, kaubitsemisvabaduse, hmaturu, tööstusliku valmistuse ühetaolsuse ja kõigele sellele vastavate elutingimuste mõjul ikka enam ja enam kadumas.

Proletariaadi valitsus paneb nad veel kiiremini kaduma. Ühine tegevus, vähemalt haritud maal, on proletariaadi vabastamise üks esimesi tingimusi.

Sedamööda, kuidas kaotatakse võimalus, et üks isik teist ei saa kurnata, kaotatakse ka see, et üks rahvas teist ei saa kurnata.

Klassivastolude kadumisega üksikute rahvuste piirkonnas kaob ka ühe rahvuse vaenulikkus teise vastu.

Süüdistused, mis usulikult, mõtteteaduslikult ja üldse ideoloogiliselt vaatepunktilt kommunismi vastu on tõstetud, ei ole tõsisemat arutamist väärt.

Või on suurt mõttesügavust tarvis arusaamiseks, et inimeste elukorra, nende ühiskondlikkude vahekordade, nende ühiskondliku elumuutumisega ka nende kujutlused, vaated, mõisted, ühe sõnaga, nende teadvus muutub?

Mida muud tõendabki aadete ajalugu, kui seda, et vaimlik valmistus ühes aineliku valmistusega muutub? Iga teatava aja-järgu valitsevad aated olid alati ainult valitseva klassi aated.

Räägitakse aadetest, mis tervet ühiskonda revolutsioniseerivad; sellega väljendatakse ainult seda tõsiasja, et vanas ühiskonnas uue ühiskonna olluseid, välja on arenenud, et vanade elutingimiste kadumise kannul ka vanade aadete langemine käib.

Kui vanaaeg hävinemas oli, võitis ristiusk vanad usud.

Kui ristiusu aated 18. sajandil ratsionalismi (mõistuseusu) aadetega võideldes alla jäid, siis pidas feodaalne ühiskond oma surmavõitlust selleaegse revolutsiooniliku kodanlusega. Südametunnistuse- ja usuvabaduse aated ei olnud muud midagi, kui vaba võistluse valitsuse väljendus teadmistepõllul.

„Igatahes“, üteldakse meile, „muutuvad usulikud, kõlblised, mõtteteaduslikud, poliitilised, õiguslikud jne aated ajalooliku arenemise käigus; aga usk, kõlblus, mõtteteadus, poliitika, seadus on need muutused alati üle elanud.

„Pealeselle on veel igavesi tõdesid, nagu vabadus, õigus, jne, mis igasugustele ühiskondlikkudele oludele ühised on. Kommunism aga kaotab need igavesed tõed, kaotab usu ja kõlbluse, selle asemel, et neid uuendada; ta käib sellepärast kõigi seniste ajaloolikkude arenemiste vastu.“

Mis on selle süüdistuse sisu? Terve senise ühiskonna ajalugu liikus klassivastoludes, mis ühel ajajärgul ühe-, teisel teistsugused olid.

Missuguse kuju nad aga iganes kunagi võtsid, ühiseks tõsiasjaks oli kõigil mõõdunud sajanditel see, et üks ühiskonna osa teist kurnas. Ei ole siis midagi imestada, et kõikide põlvede ühiskondlik teadvus, nende mitmekesisuse ja lahkuminekute peale vaatamata, teatavates ühistes vormides liikus, teadvusevormides, mis ainult klassivastolude täieliku hävitamisega lõpuliikult hävivad.

Kommunistlik revolutsioon on kõige põhjalikum ja järsum lahkumine traditsioonilikkudest (vanast päritud ja pühakspeetud — tlk.) omanduse-vahekordadest; ei ole imeks panna, et ta ka traditsioonilikkudest aadetest kõige põhjalikumalt ja järsumalt lahti ütlema peab.

Kuid jätame kodanluse süüdistused kommunismi vastu kõrvale.

Meie nägime juba eespool, et esimeseks sammuks tööliste-revolutsioonis — proletariaadi tõusmine valitseva klassi seiskohale, rahvavalitsuse kättevõtmine on.

Oma poliitilist valitsust tarvitab proletariaat siis selleks, et kodanluselt pikkamööda kõike kapitali ära kiskuda, kõik valmistamisabinõud riigi, see on valitsevaks klassiks organiseeritud proletariaadi, kätte keskendada ja valmistamisjõudude hulka võimalikult kiiresti suurendada.

Esiotsa võib see, arusaadavalt, ainult vägivaldselt omanduseõigusesse ja kodanlikkusesse valmistamis-vahekordadesse tungimise teel sündida, seega niisuguste abinõudega, mis majanduslikult mitte küllaldased ja ebapüsivad paistavad olevat, mis aga liikumise kestel kõrgemale kasvavad, kui esialgul kavatsatud, ja, kui abinõud terve valmistamisviisi revolutsioniseerimiseks, paratamata vajalikud on.

Ühel maal on need abinõud muidugi ühe-, teisel teistsugused.

Kaugemale arenenud maadel võiksid siiski peaaegu üldiselt järgmised sammud tarvitusele tulla:

1) Maaomanduse eksproprieerimine ja maarendi kasutamine riiklikkude kulude katmiseks.

2) Kõrge progressiivlik sissetuleku-maks.

3) Päranduseõiguse kaotamine.

4) Kõigi emigrantide ja mässajate omanduse konfiskeerimine.

5) Laenuasjanduse keskendamine riigi kätte natsionaalpanga kaudu, mis riigikapitaliga töötab ja millel laenuasjanduses monopol on.

6) Veoasjanduse keskendamine riigi kätte.

7) Riiklikkude vabrikute ja valmistamis-abinõude rohkendamine; jõudemaade ülesharimine ja maade parandamine ühise plaani järele.

8) Ühesugune töökohustus kõigile; tööstuslikkude vägede asutamine, iseäranis põllutöö tarvis.

9) Põllumajanduse ja tööstuse töö ühendamine; maa ja linna vahe pikkamisi ära kaotamiseks kaasa aitamine.

10) Kõigile lastele maksuta õpetuseandmine avalikkudes koolides. Laste vabrikutöö ära kaotamine praegusel kujul. Kasvatuse ja aineliku valmistamise ühendamine. Ja nõnda edasi.

Kui arenemiskäigus klassivahed ära on kadunud ja kõik valmistamine terve maa ühinenud isikute kätte on keskendatud, siis kaotab avalik võim oma poliitilise iseloomu. Poliitiline võim, selle sõna tõsisel mõttes, on ühe klassi organiseeritud võim teise klassi allasurumiseks. Kui proletariaat, kodanluse vastu võideldes, ennast olude sunnil klassiks ühendab, revolüt-

siooni teel enese valitsevaks klassiks tõstab ja, kui valitsev klass, väevõimuga vanad valmistamis-vahekorrad kaotab, siis kaotab ta nende vahekordadega ühes ka klassivahede olemasoleku tingimused, klassid üldse ära, ja ühes sellega ka enese, kui klassi, valitsuse.

Vana kodanliku ühiskonna asemele, tema klasside ja klassivahedega, astub ühisus, kus igaühe vaba areng kõikide vaba arenemise tingimuseks on.

III.

Sotsialistlik ja kommunistlik kirjandus

1.) Reaktsioonilik sotsialism

a) Feodaalne sotsialism

Oma ajalooliku seisukoha järele oli prantsuse ja inglise aristokraatia kutsutud praegusaja kodanliku ühiskonna vastu lendkirju kirjutama. Prantsuse juulirevolutsioonis, 1830. ja inglise parlamendi reformivõitluses oli ta veel kord vihatud tõusikute poolt lüüa saanud. Tõsisest poliitilisest võitlusest ei võinud juttugi olla. Talle jäi ainult kirjandusliku võitluse võimalus. Aga ka kirjandusepõllul olid vanad, restauratsiooni-ajajärgu*) sõnakõlksud nüüd võimatuks saanud. Et poolehoidu võita, pidi aristokraatia oma huvid hoopis kõrvale jätma ja oma süüdistusekirja kodanluse vastu ainult kurnatud tööliste-klassi huvid seisukohalt üles seadma. Ta valmistas siis omale sellega kättemaksmise rahuldust, et ta oma uue valitseja kohta pilkelaule sepitses ja talle enam-vähem kohutavaid ennustusi kõrva sosistas.

Selkombel sündis feodaalne sotsialism, pool kaebelugu, pool sõimukiri, pooleldi mineviku vastukaja, pooleldi tuleviku hirmutis; tükati oma kibeda, vaimurikkalt purustava otsusega kodanlusele otse südamesse tungides, kuid alati sellega naljakat mõju järele jättes, et ta täiesti võimetu oli uueaja aja-lookäigust aru saama.

Et rahvast oma järele koguda, kõigutasid nad lipuna käes — proletaarlase kerjakotti. Kui aga iganes rahvas nende jälgile asus, silmas ta nende tagumikul vanu feodaalseid vappsid, ja jooksis valju, väheaupakkuva naeruga laiali.

Seda mängu mängis osa prantsuse legitimiste ja „Noor-Ingliismaa“^{?)}.

*) Ajajärk, kus Prantsusmaal, pärast suurt revolutsiooni, kuningriiklik kord jälle maksma oli pandud, nimelt a. 1814-1830. (Engelsi märkus ingliskeelse tõlke juure).

Kui feodaalid tõendavad, et nende kurnamisviis teistsugune oli kui kodanlik kurnamine, siis unustavad nad, et nemad hoopis teistsugustel, nüüd iganenud oludel ja tingimustel kurnasid. Kui nad näitavad, et nende valitsuse all meieaja proletariaati olemas ei olnud, siis unustavad nad, et uueaja kodanlus otse nende ühiskondliku korra paratamata võsu oli.

Pealegi varjavad nad oma arvustuse reaktsoonilikku iseloomu nii vähe, et nende peasüüdistus kodanluse vastu just selles seisabki, et kodanluse valitsuse all klass välja areneb, mis terve vana ühiskondliku korra hävitavat.

Enam veel kui selles, et kodanlus proletariaati sünnitab, süüdistavad nad kodanlust selles, et ta revolutsiooniliku proletariaadi ellu kutsub.

Tegelikus poliitikas võtavad nad sellepärast kõigist tööliste vastu sihitud vägivallasammudest osa ja on igapäevases elus — kõigist oma ülespuhutud sõnakõlksudest hoolimata — karmesti valmis kumardama, et kuldõunu üles noppida, ja truudust, armastust ja au sahkerdades lambavillaks, suhkrunairideks ja puskariks ümber vahetama*).

Nagu papid alati feodaalidega käsikäes käisid, nõnda teeb seda ka nende sotsialism.

Ei ole midagi kergem, kui ristiusu asketismile (elumõnudest lahtiütlemise õpetus — tik.) sotsialistlikku värvingut anda. Eks ole ju ka ristiusk eraomanduse, abielu ja riigi vastu jutlustanud? Eks ole ta selle asemel heategevust ja kerjamist, vallalist põlve ja liha ristilöömist, paigamehe elu ja kirikut kuulutanud? Kristlik sotsialism on vaid pühitsetud vesi, millega papp aristokraadi meelepahale õnnistuse annab.

b) Väikekodanlik sotsialism

Feodaalne aristokraatia ei ole mitte ainult klass, kelle kodanlus kukutas, kelle elutingimused praegusaja kodanlikus ühiskonnas kidunesid ja kadusid. Keskaja väikekodanlus ja väiketaluipoja-seisus olid uueaja kodanluse eelkäijad. Tööstuslikult ja kaubanduslikult vähemarenenud maadel kiritseb see klass tõusva kodanluse kõrval praegu veel edasi.

Neil maadel, kus uueaja haridus kaugemale edenenud, on uus väikekodanlus välja arenenud, kes proletariaadi ja kodan-

*) See käib peaaesjalikult Saksamaa kohta, kus maa-aristokraatia ja junkrud suurt osa oma mõisatest ise, oma arvel, valitsejatega peavad ja pealeselle veel suured suhkruvabrikandid ja viinapõletajad on. Jõukam inglise aristokraatia seisab sellest praegu siiski veel kõrgemal; kuid nemadki teavad, kuidas alaneva maarendi aset sellega täita, et oma nime enam-vähem kahtlase aktiivselt asutajatele tõmbesfidiks laenata. (F. Engels: Märkus ingliskeelse tõlke juure.)

luse vahel kõigub ja, kui kodanliku ühiskonna täiendav osa, ikka jälle uuesti sünnib, kelle liikmed aga võistlus vahetpidamata alla proletariaadi ridadesse virutab, ja kes suurtööstuse kasvamisega seda aega näeb liginevat, mil ta, kui uueaja ühiskonna iseseisev osa, täielikult kaob ja kaubanduses, tööstuses ning põllumajanduses tööülevaataja ja teenija ta asemele seatakse.

Niisugustel maadel, nagu Prantsusmaa, kus üle poole elanikkude talupojad on, oli loomulik, et kirjanikud, kes proletariaadi eest kodanluse vastu välja astusid, kodanluse valitsuse arvustamisel väikekodanlikku ja väiketalupojalikku mõõdupuud tarvitasid ja töölisteparteile väikekodanluse seisukohalt kallale tungisid. Nii tekkis väikekodanlik sotsialism. Sisimondi on sellekohase kirjanduse pea, mitte ainult Prantsusmaal, vaid ka Inglismaal.

See sotsialism oskas väga teravmeelselt praegusaja valmistamis-vahekordade vastolud üksikasjaliselt ette tuua. Ta paljastas majanduseteadlaste silmakirjalikud ilustamised. Vastuvaidlemata selgeks tegi ta masinate ja tööajotuse hävitava mõju, kapitali ja maaomanduse koondamise, liigvalmistamise, kriisid, väikekodanluse ja talupoegade paratamatu kadumise, proletariaadi viletsuse, valmistamises valitseva korralageduse, karjuva ülekohtu rikkuste jagunemises, vastastikuse tööstusliku hävituse-sõja rahvuste vahel ja vanade kommete, vanade perekondlikkude vahekordade ja vanade rahvuste kadumise.

Oma positiivse (jaatava, ülesehitava — tlk.) sisu poolest tahab see sotsialism aga emmat-kummat: kas vanade valmistamis- ja läbikäimis-abinõude uuesti sisseseadmist ja sellega ühes vanu omanduse-vahekordi ja vana ühiskonda tagasi, või jälle tahab ta uueaja valmistamis- ja läbikäimis-abinõusid vägivaldselt vanade omandusevahekordade raamidesse suruda, mis nende abinõude poolt ära purustati ja pidi ära purustatama. Mõlemil juhtumil on ta ühtaegu reaktsoonilik ja utoopiline.

Tsunftid tööstuses ja patriarhaalne majapidamine maal — see on ta viimane tarkus.

Kaugemas arenemises on sellest sotsialismi voolust vaid vilets virisemine järele jäänud.

c) Saksaa ehk „tõelik“ sotsialism

Prantsusmaa sotsialistlik ja kommunistlik kirjandus, mis valitseva kodanluse surve all oli sündinud ja selle valitsuse vastu võitlemise kirjanduslik väljendus oli, jõudis sel ajal Saksamaale, kui seal kodanlus parajasti oma võitlust feodaalse isevalitsuse vastu algas.

Saksa mõttetargad, poolmõttetargad ja salongitargad ahmised ahnelt seda kirjandust, unustasid aga ära, et selle kirjanduse sissevedamisega ühtaegu aga mitte ka prantsuse olusid Saksa-maale sisse ei veetud. Saksa oludes kaotas prantsuse kirjandus kõik oma tegeliku tähenduse ja võttis omale puhtkirjandusliku iseloomu. Nii kujunes see tühjaks targutamiseks, et inimsust elus kehastada. Nõnda mõistsid saksa 18. sajandi mõttetargad prantsuse esimese revolutsiooni nõudmisi ainult kui „praktilise mõistuse“ nõudmisi üldiselt, ja prantsuse revolutsiooniliku kodanluse tahteavaldused paistsid nende silmis „puhta tahte“ — niisuguse nagu tahe olema peab, tõelikult inimliku tahte — seadused olevat.

Kõik saksa kirjanikkude töö seisis ainult selles, et uusi prantsuse aateid oma vana mõtteteadusliku südametunnistusega kokkukõlasse seada ehk, õigemini, prantsuse aateid oma mõtteteadusliku seisukoha järele omaks võtta.

See omandamine sündis samal viisil nagu üldse võõrast keelt omandatakse — tõlkimise teel.

Tuttav on, kuidas mungad vana paganaaja klassikatööde käsi-kirjad maotuid katoliku pühadelugusid täis kirjutasid. Otse ümberpöörduvalt talitasid saksa kirjatargad prantsuse ilmaliku kirjandusega. Prantsuse alguskirja pähe pakkusid nad oma mõtteteaduslikku lollust. Nii kirjutasid nad, näiteks, prantsuse rahaolude arvustuse asemel oma „inimese põhiolu võõrandamisest“, prantsuse kodanuseriigi arvustuse asemel — „abstrakt-üldise valitsemise kaotamisest“, jne.

Nende mõtteteaduslike targutuste poetamise prantsuse ajalikkude arvustuste asemele ristsid nad siis „tegutsemise filosooffaks“, „tõelikuks sotsialismiks“, „saksa sotsialismiteaduseks“, „sotsialismi mõtteteaduslikuks põhjenduseks“ jms.

Selkombel rookisid nad prantsuse sotsialistlikust ja kommunistlikust kirjandusest kõik sisu välja. Ja et see kirjandus saksa kätes nüüd enam ühe klassi võitlust teise vastu ei sisaldanud, siis arvas sakslane kindlasti, et tema „prantsuse ühekülgsusest“ üle on saanud, et ta tõelikkude tarvete asemel tõe tarvet, proletariaadi huvide asemel inimese põhiolu, üldse inimese huviseisid esitab, niisuguse inimese huviseisid, kes ühtegi klassi ei kuulu, keda tegelikult elus olemaski ei ole, vaid kes ainult mõtteteadusliku luulekujutuse udutaevas hõljub.

Pikkamööda kaotas see saksa sotsialism, kes oma abituid koolilapseharjutusi nii väga tõsisteks ja pühalikudeks pidas ja neid kõmuliselt välja pasundas, oma piinlikpuhta süütuse.

Saksa, nimelt preisi kodanluse võitlus feodaalide ja piiramatut kuningavalitsuse vastu, ühe sõnaga, vabameelne liikumine läks tõsisemaks.

„Tõelikul“ sotsialismil oli igatsetud silmapilk kätte jõudnud, mil ta poliitilisele liikumisele oma sotsialistlikud nõudmised võis vastu seada, vabameelsusele, esinduslikule (parlamentlikule) riigikorrale, kodanlikule vabavõistlusele, kodanlikule vabadusele ja üheõiguslusele vanastpäritud needmisi vastu virutada ja rahvahulkadele jutlustada, et nad selle kodanliku liikumise juures mitte midagi võita, küll aga kõik kaotada võivad. Saksa sotsialism unustas parajal ajal ära, et prantsuse arvustusel, mille valmuvaeseks vastukajaks saksa arvustus oli, juba uueaja kodanlik ühiskond vastavate aineliste elutingimustega ja vastava poliitilise korraldusega aluseks ja eelduseks oli — eelduseks, mille kättesaamiseks Saksamaal alles võidelda tuli.

Ta oli seega Saksa piiramata valitsustele ja nende killameesetele, pappidele, koolipapadele, junkrutele ja bürokraatidele soovitud hernehirmutiseks ähvardavalt ülestungiva kodanluse vastu.

Ta oli magusaks lisapalaks kibedatele piitsahoopidele ja püssikuulidele, millega needsamad valitsused saksa tööliste avalikke rahutusi vaigistasid.

Selkombel valitsuste käes saksa kodanluse vastu sõjariistaks olles esindas „tõelik“ sotsialism otsekoheselt ka saksa väikekodanluse tagurlikke huvisid. Saksamaal on see 16. sajandist pärit olev ja seitsaadik siin mitmesugusel kujul uuesti ikka jälle nähtavale kerkiv väikekodanlus maksva korra tõsiseks ühiskondlikuks aluseks.

Tema alalhoidmine on Saksamaa praeguse olukorra alalhoidmine. Kodanluse tööstuslikust ja poliitilisest valitsusest kardab ta omale paratamata hävinemist — ühestküljest kapitalikoondumise, teisestküljest revolutsiooniliku proletariaadi kasvamise kaudu. „Tõelik“ sotsialism näis tal need mõlemad kärbsed ühe pauguga surnuks lõovvat. Sellepärast lagunes see nagu kulutuli laiali.

Ettearvestamise ämblikuvõrgust koetud pealiskate, mis kaunikõlaliste kõneõitega täis fikitud ja armutiine tundmustekastega läbi niisutatud, see ülikohey kate, millesse saksa sotsialistid oma paar kondist „igavest tõde“ mässisid, suurendas aina nende kauba läbimüüki selle publikumi pool.

Oma poolt sai saksa sotsialism ikka enam aru, et ta kutseks oli selle väikekodanluse suuresuuline esindaja olla.

Ta kuulutas saksa rahvuse eeskujulikuks rahvuseks ja saksa väikekodanlase — eeskujulikuks inimeseks. Selle eeskuju igale alatusele andis ta salapärase, kõrgema, sotsialistliku mõtte, mis tõeolu otse pea peale pööras. Sel teel järjekindlalt viimase piirini minnes, astus ta otsekohe kommunismi „toores-hävitava“ sihi vastu välja ja kuulutas, et ta erapooletult kõigist klassi-

võitlustest kõrgemal seisab. Mõned üksikud erandid välja arvatud, käib kõik, mis Saksamaal nõndanimetatud sotsialistliku ja kommunistliku kirjandusena liikumas oli, selle sopase, rammestava kirjanduse hulka *).

2) Vanameelne ehk kodanlik sotsialism

Osa kodanlust tahab ühiskondlikke viletsusi parandada, et kodanliku ühiskonna alalhoidu kindlustada.

Siia hulka käivad: majanduseteadlased, inimesearmastuse ja inimsuse jutlustajad, töötavate klasside seisukorra parandajad, heategevuse organiseerijad, loomakaitseseltside liikmed, karskuseseltside asutajad ja igasugust muud võimalikku sorti pisikesed uuendajad. Isegi terveteks süsteemideks on see kodanlusesotsialism välja fõõtatud.

Näiteks too Proudhon'i „*Philosophie de la Misere*“ (Viletsuse mõttetarkus).

Sotsialistlikud kodanlased tahavad meiteaja ühiskonna elutingimusi alal hoida, aga ilma neist paratamata väljakasvavate võitlusteta ja hädaohtudeta. Nad tahavad praegust ühiskonda ilma tema revolutsioneerivate ja laostavate ollusteta. Nad tahavad kodanlust ilma proletariaadita. Kodanlus kujutab enesele seda ilma, milles ta valitseb, loomulikult kõige paremaks ilmaks. Kodanlik sotsialism töötab selle trööstliku kujutluse poolikuks ehk terveks süsteemiks ümber. Kui ta proletariaati üles kutsub neid süsteeme teostama ja tema uude Jeruusalemma sõitma, siis nõuab ta tõelikult ainult seda, et proletariaat praeguse ühiskonna piiridesse jääks, aga oma vihased vaated selle ühiskonna kohta kõrvale heidaks.

Üks teine, vähem süstemaatlik aga praktilisem sotsialismivool katsus igasugust revolutsiooniliikumist töölisteklassi silmis halvaks teha, näidates, et mitte üks või teine poliitiline muutus, vaid ainult aineliste elutingimuste, majanduslike olude muutumine proletariaadile kasu võivat tuua. Aineliste elutingimuste muutmise all ei mõtle see sotsialismivool aga mingil tingimusel kodanlike valmistas-vahekordade kaotamist, mis ainult revolutsioonilikul teel võimalik on, vaid valitsuse poolt antavaid parandusi, mis kodanlike valmistas-vahekordade alusel sünnivad, seega kapitali ja palgatöö vahekorras midagi ei muuda, vaid kõige paremal juhtumil kodanluse valitsemise kulusid vähendavad ja ta riikliku majapidamise lihtsamaks teevad.

*) 1848. a. revolutsiooniform pühkis kogu selle viletsa voolu kirjandusest välja ja võttis ta kandjatelt edaspidiseks tahtmise sotsialisti mängida. Selle voolu peaesindaja ja klassikalik tüüp on hra Karl Grün.

Kõige kohasema väljenduse leiab kodanlik sotsialism aga alles seal, kus ta lihtsaks kõnekõlksuks muutub.

Vaba kaubitsemine! ... töolisteklassi kasuks; kaitsetollid! ... töolisteklassi kasuks; üksikvangikojad! ... töolisteklassi kasuks: see on kodanliku sotsialismi viimane ja ainuke otsekohene sõna.

Kodanlik sotsialism selles tõenduses ep seisabki, et kodanlased on kodanlased — töolisteklassi kasuks.

3) Kriitikalik utoopilik sotsialism ja kommunism

Meie ei räägi siin sellest kirjandusest, mis kõigis suurtes uueaja revolutsioonides proletariaadi nõudmisi on avaldanud (Baboef'i ja t. kirjatööd)⁸⁾.

Proletariaadi esimesed katsed, üldise ärevuse ajal, feodaalse ühiskonna kukutamise ajajärgul, oma klassihuviseid teostada, pidid paratamata läbi kukkuma, sest proletariaat ise oli alles väljaarenematus seisukorras, ja puudusid tema vabastamiseks ka ainelised eeldused, mis alles kodanluse ajajärk välja kasvatab. Revolutsioonikirjandus, mis nende proletariaadi esimeste liikumiste kaasas sammus, peab sisuliselt reaktsioonilik olema. Ta õpetab üldist elumõnudest lahtiütlemist ja ühiselulist tasandamist jämedamal kujul.

Sotsialistlikud ja kommunistlikud süsteemid, mida juba õigusega nõnda võib nimetada — St. Simon'i, Fourier' Owen'i⁹⁾ ja t. omad — tekkisid, kui võitlus proletariaadi ja kodanluse vahel alles esimesel arenemisjärgul, oli, mida eespool oleme kujutanud. (Vaata: Kodanlus ja proletariaat.)

Nende süsteemide leiutajad näevad küll juba klasside vastolu, kui ka hävitavate olluste tegevust valitsevas ühiskonnas eneses. Nad ei näe aga proletariaadi pool mingit ajaloolikku isetegevust, mingit temale eraldi omast poliitilist liikumist.

Et klassivastolude areng tööstuse edenemisega ühte sammu käib, siis ei paku neile majanduslik seisukord ka mitte ainelikke eeldusi proletariaadi vabastamiseks, ja sellepärast hakkavad nad ühiseluteadust, ühiselulisi seadusi otsima, mille abil neid eeldusi luua.

Ühiskondliku isetegevuse asemele peab nende isiklik loov tegevus astuma, ajaloolikkude vabastamistingimuste asemele — luulekujulised; proletariaadi pikkamööda klassiks organiseerumise asemel — otse selle tarvis väljamõeldud ühiskondlik korraldus. Maailma tulevikuajalugu kujuneb neil nende ühiskonnaplaanide propagandeerimiseks ja tegelikuks täideviimiseks.

Nad saavad küll aru, et nad oma kavatsustes peamiselt töolisteklassi, kui kõige rohkem kannatava klassi, huviseid esindavad. Ainult niisuguse, kõige rohkem kannatava klassina proletariaat nende silmis oletsebki.

Klassivõitluse väljaarenematu kuju ja nende endi elukord on aga põhjuseks, et need sotsialistid endid neist klassivahedest palju kõrgemal arvavad seisvat. Nad tahavad kõigi, ka kõige paremal järjel olevate, ühiskonnaliikmete seisukorda parandada. Nad pööravad sellepärast alaliselt ilma vahetagemata terve ühiskonna poole, ja eeskätt koguni veel valitseva klassi poole. Ei ole ju muud tarvis, kui nende süsteemist aru saada, siis peab igaüks seda kõige parema ühiskonna kõige paremaks plaaniks tunnistama.

Nad heidavad sellepärast igasuguse poliitilise, nimelt aga igasuguse revolutsiooniliku tegevuse kõrvale; nad tahavad oma eesmärgi rahulikult teel kätte saada ja püüavad väikeste, loomulikult nurjaminevate katsetega ja eeskuju mõjuga uue ühiskonna evangeeliumile teed rajada.

Tulevase ühiskonna luulekujuline kirjeldamine tekib nimelt sel ajal, kui proletariaat ise veel hoopis väljaarenemata on, kui ta ise oma seisukohast veel luulekujuliselt aru saab, tekib tema esimesest etteaimavast tungist ühiskonna üldise ümberloomise poole.

Need sotsialistlikud ja kommunistlikud kirjatööd sisaldavad aga ka arvustuslikke ollusi. Nad tungivad praeguse ühiskonna kõikide alade kallale. Sellega on nad tööliste arusaamise selgitamiseks väga väärtuslikku materjali muretsenud. Kõik nende tegelikud nõuded tulevase ühiskonna kohta, nagu näit. linna ja maa vahe kaotamine, perekonna, erakasu ja palgatöö kaotamine, ühiskondliku kooskõla väljakuulutamise, riigi muutmine lihtsalt valmistamise valitsuseks — kõik need nõudmised väljendavad vaid klassivastolu kaotamise mõtet, kuna see vastolu siis alles välja arenema hakkab ja nad teda ainult ta esimesel, kindlusetul ja väljakujunematul näol tunnevad. Need nõuded kannavad sellepärast veel puht utoopilikku iseloomu.

Kriitikalik-utoopiliku sotsialismi ja kommunismi tähtsus seisab ümberpööratud vahekorras ajalooliku arenguga. Samal määral, kuidas klassivõitlus areneb ja kujuneb, kaotab see luulekujuline tema vastu võitlemine kogu oma tegeliku väärtuse, kogu oma teoreetilise õigustuse. Kuigi sellepärast nende süsteemide loojad mitmetpidi revolutsioonilikud olid, siis kujunesid nende järelejääd igakord taguriisteks usulahkudeks. Nad hoiavad oma õpetajate vanadest vaadetest kinni, hoolimata sellest, et proletariaat ajaloolikult edasi areneb. Järjekindlad olles katsuvad nad siis klassivõitlust uuesti nürida ja vastolusid lepitada. Nad unistavad ikka veel oma ühiskondlikkude utoopiate katsest teostamisest, üksikute falanstääride asutamisest, sisemaa-asunduste loomisest, väikese lkaaria — uue Jeruusalemma tas-

kuväljaande — sisseseadmisest*) ja peavad nende õhulosside ülesehitamiseks kodanlike sündamete ja rahakottide ligimesearmastuse poole pöörama. Aegamööda vajuvad nad eespool kirjeldatud tagurlikkude või alalhoidlikkude sotsialistide liiki, kellest neid ainult nende süstemaatlikum pedantsus ja hullustuslik ebausku oma ühiskondliku teaduse imetegevusse eraldab.

Sellepärast astuvad nad tööliste igasuguse poliitikalikumise vastu niisuguse vihaga välja, mida ainult pime uskmatuse uue evangeeliumi vastu võib sünnitada.

Inglismaal võitlevad ouenistid tschartistide¹⁰⁾ vastu ja Prantsusmaal furjeristid reformistide vastu.

IV.

Kommunistide suhtumine mitmesugustesse opositsiooni- (vastasrinna-) parteidesse

Selle järele, mis teises peatükis üteldud, on kommunistide vahekorid olemasolevate töölisteparteidega iseenesest selge, nagu tschartistidega Inglismaal ja maafuenduslastega Põhja-Ameerikas.

Nad võitlevad töölisteklassi otsekoheste ligemate eesmärkide ja huvide saavutamiseks, aga ühtlasi esindavad nad praeguses liikumises ka liikumise tulevikku. Prantsusmaal ühinevad kommunistid sotsialistlik-demokraatliku parteiga**) vanameelse ja käremeelse kodanluse vastu, ilma et nad siiski õigust käest annaksid, revolutsiooni traditsioonilt päritud sõnakõlkse ja ilutsusi arvustada.

Schveitsis toetavad nad käremeelseid, siiski selgesti teades, et see erakond vastupidistest ollustest koos seisab, osalt demokraatlikkudest sotsialistidest — prantsuse mõttes —, osalt käremeelseist kodanlastest.

Poolakate juures toetavad kommunistid seda parteid, kes rahva vabastamise eeltingimuseks agraarrevolutsiooni paneb, sedasama parteid, kes 1846. a. Krakovi ülestõusu esile kutsus.

Saksamaal võitleb kommunistlik partei ühes kodanlusega, kui see aga revolutsioonilikult välja astub, piiramatu ivalisuse, feodaalse maaomanduse ja väikekodanluse vastu.

*) *Phalansteres* (loe: falanstäär) nimetas Fourier (Furjee) oma kavatsustes ühiskondlikke paleesid. Sisemaa-asundusteks (*Home colonies* nimetas Owen) oma eeskujulikke kommunistlikke ühiskondi. Ikaaria oli see utooplik luulemaa, mille kommunistlikke sisseseadeid Cabet (Kabee) kirjeldas.

**) Prantsusmaal ennast sel ajal sotsialistlik-demokraatlikuks nimetav partei esines poliitikas (parlamendis) Ledru-Rollin'i ja kirjanduses Louis Blanc'i kaudu; tema häälekandja oli „*Reforme*“. Nii seisis ta taeva kaugusel praegusest Saksamaa sotsiaaldemokraatlikust parteist.

Ta ei unusta aga silmapilgukski tööliste keskel võimalikult selget arusaamist kodanluse ja proletariaadi vaenuliku vastolu kohta välja töötada, et saksa töölised viibimata need tingimused, mis kodanlus oma valitsusega peab tooma, sõjariistadena kodanluse enese vastu võiks pöörata, et Saksamaal reaktsoonilikkude klasside kukutamise järele silmapilk võitlus kodanluse enese vastu võiks alata.

Saksamaa peale pööravad kommunistid oma kõige suurema tähelepanu, sest Saksamaa seisab kodanliku revolutsiooni lävel ja teeb selle pööre Euroopa tsivilisatsiooni palju kaugemale arenenud tingimustes üldse, ja palju rohkem väljaarenenud proletariaadiga, kui Inglismaa 17. ja Prantsusmaa 18. sajandil, mispärast Saksamaa kodanlik revolutsioon vaid proletarse revolutsiooni otsekohene eelmäng võib olla.

Ühe sõnaga: kommunistid toetavad igalpool iga revolutsiooniliku liikumist, mis maksvate ühiskondlikkude ja poliitiliste olude vastu on suunatud.

Kõigis neis liikumistes seavad nad omanduseküsümuse, kui palju või vähe väljaarenenud kuju see omale ka oleks võtnud, liikumise põhiküsümuseks.

Lõpuks püüavad kommunistid kõigi maade demokraatlike parteisid ühendada ja kokku lepitada.

Kommunistid ei hakka oma vaateid ja püüdeid salgama. Nad seletavad avalikult, et nende eesmäärke ainult kogu praeguse ühiskonnakorra vägivaldse kukutamise teel kätte võib saada. Värisegu valitsevad klassid kommunistliku revolutsiooni ees. Proletaarlastel ei ole ses midagi muud kaotada kui ahelad. Võita on neil terve ilm.

Kõigi maade proletaarlased, ühinege!

Märkused *)

1) Highgate (loe: Haigeit) on kõrgustik Londoni põhjapoolses linnaosas. — Marx suri 14. märtsil 1883.

2) Märkus käib tsaar Aleksander III kohta, kes pärast oma isa tapmist (1. III 1881.), revolutsionääride terrori hirmul mõnda aega Gatschinus paigal istus ja oma kroonimistki ühest nädalast teise edasi lükkas.

3) Vürst Klemens L-W Metternich (1773—1859.) oli 1848. a. revolutsiooni eel Austria riigikantsler. Äärmiselt tagurline, sattus ta otse isiklikult revolutsionääride viha alla ja päästis oma elu ainult maalt põgenemisega.

Francois Guizot (Franssuaa Gisoo, 1787—1874.), Prantsuse riigimees ja kirjanik, oli 1848. a. revolutsiooni eel Prantsuse peaministriks ja selle tagurlike poliitika juhiks, mis Pariisi veebruarirevolutsiooni (1848) esile kutsus. Ka tema püüdis revolutsiooni eest maalt põgenema.

Preisi valitsuse nõudel aeti Marx Pariisist välja, ei jäetud teda isegi Belgias rahule. Tsaar Nikolai I nimetati siis juba Euroopa sandarmiks.

4) Haxthausen (1792—1866.) uuris mitme aasta vältel Venemaa sisemist olukorda, mille tulemuseks kolmeköiteline kirjatöö oli. Viimane neist, mis kogukondlikku maaomandust käsitas, ilmus 1852. a., seega pärast Manifesti kirjutamist. Maurer (1790—1872.) uuris maa ja linnakogukondade ajalugu ja näitas, et keskaja linnad mitte keskaja pärispõlve talupoegadest ei kasvanud, vaid vabadest külakondadest. Morgan (1818—1881), kuulus ameerika uurija, elas aastakümneid indiaanlaste hulgas, et nende minevikku tunda õppida. Tema arvates on ajalooliku arenemise peateguriks tehnika, materjaalsete vahetõrgete areng. Tema vaated perekonna arenemise kohta, eriti esiaja ühiskonnas, võttis Engels omaks, kes hiljem katse tegi ajalooeelse ühiskonna arengut jälgida.

5) Manufaktuur-valmistamisviisi all mõeldakse seda arenemisjärku tööstuses, kus üksikud käsitöölised enam oma kodus ei valmistanud, vaid jõukad ettevõtjad neid suurtesse töökodadesse koondasid, mis valmistamiskulusid vähendas. Hiljem sai see koostöö eelduseks suuremale tööjaotusele, seega suuremale tööviljakusele ja masinate leiutamisele, mis esialgu lihtsate käeligituste asemel astusid.

6) Siin on nimetust („töö hind“) tarvitatud, mida Marx ja Engels hiljem täpsustasid: mitte tööd ei osta kapitalist tööliselt, vaid tema tööjõudu, mille tarvitamine alles töö annab. Ka tööjõu hinna määramist täiendas Marx hiljem („Kapitalis“), näidates selles hinnas oletsevale ajaloolikkusele: ühe maa tööliste tööjõu alalhoidmiseks ja uuestivalmistamiseks läheb suuremat hulka aineid ja seega ühiskondlikult keskmist aega tarvis, kui teisel maal.

7) Legitimistideks kutsuti Prantsusmaal poliitilist erakonda, kes Bourbonide, valitseja-suguvõsa vanema haru uuesti troonileseadmist nõudis, seda „seadusliku õigusega“ — legitimeediga („Kuningriiklus jumala armust“) — põhjendades. Juhtmõtteks oli neil „troon ja altar“, näidata püüti aga, nagu sünniks see kihutustöö — vaeste kihtide huvides.

„Noor-Ingliismaa“ nimetuse all tunti 19. sajandi esimesel poolel salka inglise aristokraatia noori esindajaid, kes tööstusekapitalismi ja vabakaubanduse vastu võitlesid ja tõeliku aristokraatia valitsuse uuesti jaluleseadmisest unistasid. Ka siin kujutati seda valitsust laia demokraatliku alusega, Ringi keskkohaks oli George Smith.

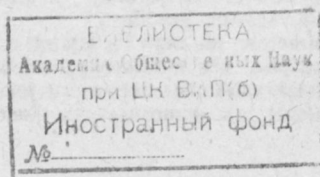
*) Siin järgnevad märkused on kokku seatud eriti eestikeelse tõlke lugejate tarvis.

8) Francois Babeuf (l.: Babōf; 1764—1797) võitles suure prantsuse revolutsioonis taliselt kodanliku korra vastu. Robespierre langemise järel istus ta 10 kuud vangis; vabanes 1795, asutas „ühesarnaste“ klubi („Egaux“), organiseeris kodanliku valitsuse vastu vandenõu, sattus aga äraandmise tagajärjel vangi, mõistetult pikema vangisoleku järel surma ja tapeti 27. mail 1797. — B-i on vahest kommunismil esindajaks kutsutud. See ei ole õige. „Babeuofi kommunismi teoreetiliseks esindajaks lugeda võis ainult Berliini koolipapal pähe tulla“, kirjutab Marx. Kuid samas kinnitab Marx: „Tõesti aktiivse kommunistliku partei esimest tekkimist näeme kodanliku revolutsiooni ajal sel silmapilgul, mil konstitutsioonilik monarhia oli kõrvaldatud. Kõige järjekindlamad vabariiklased — Inglismaal levellerid, Prantsusmaal Babeuf, Buonarotti j.t. — tõstsid esimestena need „sotsiaalsed küsimused“ üles“. Nad näitasid, et „monarhia ja vabariigi küsimuse kõrvaldamisega proletariaadi tarvis veel ükski „sotsiaalne küsimus“ lahendatud ei saanud“. — B. tähtsus ei seisnud seega kommunismi teooria loomises, vaid proletariaadi organiseerimises, tõelikult revolutsiooniliku organisatsiooni loomises.

9) Seda kolmikut: Claude H. Saint-Simon (1760—1825), Francois Fourier (l.: Furjee; 1772—1837) ja Robert Owen (l.: Ouen; 1771—1858) — nimetatakse suurteks utopistideks. Nad olid kõik jõukast kodanlusekihist, kuid pettunud kodanlikust revolutsioonist, ja püüdsid parema ühiskonnakorra poole.

Nad andsid tihvtigi väga valusa ja õige arvutuse kodanlikule ühiskonnakorrale, seadsid paljugi suuri ideid üles, kuid nende kõikide ühine puudus ja vtiga, mis nende ideed ja süsteemid utopiateks tegi — täidesaamata kavatsusteks — seisis selles, et nad uue ühiskonnakorra tõelikku loojat — proletariaati, kui ajaloolikku klassi, ei tunnud, ja sellepärast oma plaanide teostamise lootused samale kodanlikule ühiskonnale panid. Sellest hoolimata ei võid nende tähtsust sotsialismi arenemise käigus alla hinnata. „Saksa teaduslik sotsialism — kirjutab Engels — ei unusta kunagi, et ta S.-Simoni, Fourieri ja Oweni õladel seisab, selle kolme mehe õladel, kes kõige oma fantastilikkuse ja utopismi peale vaatamata kõigi aegade kõige väljapaistvamate peade hulka kuuluvad, kes geniaalselt paljugi asju ette nägid, mida meie nüüd teaduslikult tõestades õigeks tunnistame.“ Nii Marx, kui Engels tunnustavad korduvalt isearanis Fourier ja Oweni mõju oma vaadete arenemisele.¶

10) Tschartistide liikumise all tuntakse töölisteklassi suureulatuslikku võitlust Inglismaal 19. sajandi 30-datel ja 40-datel aastatel. Kuigi see võitlus veel teadusliku sotsialismi alusel ei sündinud, tungis siin juba töölisteklassi, kui ajaloolikult erilise klassi, enesetunne esile ja seati juba töölisteklassi erilisi nõudeid teiste klasside vastu. Kahtlemata oli see võitlus, mis ligi poolemiljoonilise tööliste hulga liikumisse tõmbas, üks mõjuvamaid ajaloolikke nähteid, mis eestkäti Engelsile uue ühiskonnakorra loovat jõudu näitas. (vt. Engelsi kirjatöö: Töötavaklassi seisukord Inglismaal.)

SISUKORD

	Lhk.
Friedrich Engels, Karl Marx — Autorite eessõnad	3
Friedrich Engels — Eessõna poolakeelsele väljaandele .	9
F. Engels — Eessõna itaaliakeelsele väljaandele	10
Kommunistliku partei manifest	13
I. Kodanlased ja proletaarlased	13
II. Proletaarlased ja kommunistid	23
III. Sotsialistlik ja kommunistlik kirjandus	31
IV. Kommunistide suhtumine mitmesugustesse oposi- siooni- (vastasrinna-) parteidesse	39
Märkused	41

„Külvaja“ kirjastusest on saada

V. I. Lenin

KARL MARX

Tõlkinud H. Põögelmann

40 lhk. + kaaned.

Hind 50 kop.

Ответственный редактор: И. Резем.

Технический редактор: А. Саан.

Издание № 23. Сдано в набор 5/II. 1933. г. Подписано к печати 20/II. 1933. г.
Формат 58×82. 3 печ. л. 1 печ. л. 48128 зн. Всего 144.384 зн.

Издательство „КЮЛЬВАЯ“, Ленинград 31, ул. 3-го Июля № 48.

Ленгорлит № 4359 — Тираж 1000. — Заказ № 3790.

Тил „Кюльвая“, Ленинград, ул. Дзержинского 49.

„Изд. Кюльвая“

Hind 60 kop

298.109

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU

1 0100 00535435 8

Карл Маркс и Фридрих Энгельс

Манифест коммунистической партии

(на эстонском языке)